

ERITYISOPISKELIJOIDEN KÄSITYKSIÄ OMASTA AMMATTITAITOISTA

**Riitta Hakola
Laura Korpinen**

**Kehittämishanke
Toukokuu 2007**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Ammatillinen opettajakorkeakoulu

10.5.2007

Tekijä(t) HAKOLA, Riitta KORPINEN, Laura	Julkaisun laji Kehittämishanke	
	Sivumäärä 76	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi ERITYISOPISKELIJOIDEN KÄSITYKSIÄ OMASTA AMMATTITÄIDOSTA		
Koulutusohjelma Jyväskylän ammattikorkeakoulu, ammatillinen opettajakorkeakoulu		
Työn ohjaaja(t) Kuukasjärvi, Markku		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Kehittämishankkeemme tarkoituksena oli selvittää toisen asteen viimeisen vuoden erityisopiskelijoiden käsityksiä omasta ammattitaidosta. Tutkimuksessa tuomme esille myös Suomen ja Englannin koulutuksen eroja ja niiden tapaa hoitaa erityisopetusta.</p> <p>Tutkimus tehtiin Suomessa haastattelemalla erään ammattiopiston valmistuvia opiskelijoita, erityisopetuksesta vastaavaa opettajaa ja erityisopettajaa. Työelämän mielipiteitä kartoitimme henkilökohtaisilla haastatteluilla. Kävimme viidessä erityyppisessä hotelli- ja ravintola-alan yrityksessä: liikennemyymälässä, pubissa, ruokaravintolassa, henkilöstöravintolassa ja hotellin yhteydessä olevassa ravintolassa. Näissä yrityksissä haastattelimme ravintolapäälliköitä ja työpaikkaohjaajia. Englannissa haastattelimme yliopiston erityiskasvatuslaitoksen professoreja, peruskoulun erityisopettajaa ja opoa sekä poikakoulun opettajaa. Opiskelijahaastattelut teimme yliopiston ja yläasteen opiskelijoille. Työelämän edustajista haastattelimme liikeideoiltaan samantyyppisten yritysten edustajia kuin Suomessa, jotta vertailtavuus olisi helppoa.</p> <p>Tutkimuksesta ilmeni, etteivät erityisopiskelijat osaa nimetä tietyssä työtehtävässä osattavia tietoja ja taitoja, mutta heillä on silti realistinen kuva omasta osaamisestaan ja kyvyistään.</p> <p>Jatkotutkimusaiheena voisi selvittää, miten hotelli- ja ravintola-alalta valmistuneet erityisopiskelijat ovat työllistyneet.</p>		
Avainsanat (asiasanat) ammattitaito, ammattitaitovaatimukset, erityisopiskelija, HOJKS, hotelli- ja ravintola-ala, kvalifikaatio, toinen aste, työssäoppiminen		
Muut tiedot		

Author(s) HAKOLA, Riitta KORPINEN, Laura	Type of Publication Development Project	
	Pages 76	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title VIEWS OF PROFESSIONAL SKILLS AS SEEN BY STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS		
Degree Programme Jyväskylä University Of Applied Sciences, Vocational Teacher Education College		
Tutor(s) Kuukasjärvi, Markku		
Assigned by		
Abstract <p>The aim of our Development Project was to find out how the student with special educational needs who are at the final stage in their studies on the secondary vocational education level see their professional skills. In this study we also discuss some of the differences regarding implementation of special education in Finland and England.</p> <p>In Finland the study was implemented by interviewing the graduating students, one teacher who was in charge of special education affairs and one special teacher of the vocational school. Opinions of the representatives of working life were gathered by interviews. We collected information from five different types of enterprises in the field of hotel and restaurant services: Service One Station's restaurant, one pub, one restaurant, one staff restaurant and one hotel restaurant. The chiefs of the restaurants as well as work place instructors were interviewed. In</p> <p>England we interviewed the professors of the faculty of special education at the University of Northampton, one special teacher, one student counsellor as well as one teacher of a boys' school. Furthermore students of the university and upper level of comprehensive school were interviewed. In addition the representatives of working life were interviewed in a same way than in Finland in order to be able to compare the information.</p> <p>The study states that the students with special educational needs can not express and name knowledge and skills required in particular tasks in working life. However, the students have a realistic view of their own competences and abilities.</p> <p>As a further study it would be interesting to find out how the students with special educational needs graduated in the field of hotel and restaurant have been employed.</p>		
Keywords professional skill, demands of the skills, further education, hotel and catering, IEP, Individual Education Plan, learning at work, students with special educational needs, qualification, work placement, work-based learning		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	4
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	5
2.1 TUTKIMUSONGELMAT.....	5
2.2 AINEISTON KERUU	7
2.3 AINEISTON KÄSITTELY	9
3 SUOMEN JA ENGLANNIN KOULUTUSJÄRJESTELMÄT	10
3.1 SUOMEN KOULUTUSJÄRJESTELMÄ	10
3.2 ISON-BRITANNIAN KOULUTUSJÄRJESTELMÄ	11
3.2.1 Englannin toisen asteen koulutus	12
3.2.2 Englannin korkea-asteen koulutus.....	12
4 ERILAINEN OPPIJA YHTEISESSÄ KOULUSSA.....	13
4.1 MITÄ ON ERILAINEN OPPIJUUS?	14
4.2 ERITYISOPETUKSEN LUOKITTELU	15
4.3 YLEISIMMÄT OPPIMISVAIKEUDET JA -HÄIRIÖT	16
4.3.1 ADHD, ADD ja MBD	16
4.3.2 Dysleksia, dysfasia ja dyspraksia	17
4.3.3 Käyttäytymishäiriöt	18
4.3.4 Kehityksen viivästyminen.....	18
4.3.5 Autismi ja Aspergerin oireyhtymä	19
4.3.6 Oppimisvaikeudet ja -häiriöt tutkimuksemme yhteistyöoppilaitoksissa	20
4.4 HOPS JA HOJKS	21
4.4.1 Erityisopiskelijoiden tuen tarve.....	23
4.4.1 Opiskelijan arviointi erityisopetuksessa	24

5 AMMATILLINEN OSAAMINEN JA AMMATTITAITOVAATIMUKSET..	25
5.1 MITÄ OVAT AMMATTITAITOVAATIMUKSET?	25
5.1.1 Kvalifikaation määritelmä.....	26
5.1.2 Keskeiset ammattikvalifikaatiot	26
5.2 AMMATILLISESTA KASVUSTA.....	27
5.3 TYÖSSÄOPPIMINEN AMMATILLISEN KASVUN TUKENA	28
5.3.1 Erilainen oppija työssäoppimassa.....	29
6 HOTELLI- JA RAVINTOLA-ALAN AMMATTITAITOVAATIMUKSET ..	31
6.1 VALTAKUNNALLISEN OPETUSSUUNNITELMAN MUKAISET AMMATTITAITOVAATIMUKSET	31
6.1.1 Hotelli- ja ravintola-alan koulutusohjelmien tavoitteet	31
6.1.2 Catering-alan koulutusohjelmien tavoitteet	32
6.1.3 Elintarvikealan koulutusohjelmien tavoitteet.....	33
6.2 TYÖELÄMÄN VAATIMUKSET AMMATTITAIIDOLLE	34
6.3 OPISKELIJOIDEN KÄSITYKSIÄ OMASTA AMMATTITAIIDOSTA JA SEN KEHITTÄMISESTÄ	35
6.4 ERITYISOPISKELIJOIDEN TYÖELÄMÄÄN SIIRTYMINEN.....	36
7 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	38
7.1 KOKOAVA VIITEKEHYS	38
7.2 TUTKIMUKSEN KULKU	39
7.2.1 Kehittämishankkeen aiheen suunnittelu	39
7.2.2 Tutkimuksen eteneminen	39
7.3 LUOTETTAVUUS	40
7.4 TULOSTEN TARKASTELUA	41
8 POHDINTA.....	42
LÄHTEET	46

LIITTEET	49
Liite 1a. Kyselykaavake opiskelijalle Suomessa.....	50
Liite 1b. Lisäkysymyksiä opiskelijoille Suomessa.....	56
Liite 1c. Haastattelulomake oppilaitokselle Suomessa.....	58
Liite 1d. Kyselykaavake TOP-opettajille Suomessa.....	64
Liite 1e. Haastattelulomake työelämälle Suomessa.....	66
Liite 1f. Haastattelulomake opiskelijoille Englannissa.....	71
Liite 1g. Haastattelulomake oppilaitokselle Englannissa.....	73
Liite 1h. Haastattelulomake työelämälle Englannissa.....	75
Liite 2. Individual Education Plan.....	76
Liite 3. Erityisopiskelijan tukiverkosto ammatillisessa oppilaitoksessa.....	77

KUVIOT

KUVIO 1 ja 2. Queensbury´s Upper Secondary School.....	9
KUVIO 3. Suomen koulutusjärjestelmä.....	10
KUVIO 4. Englannin koulutusjärjestelmä.....	11
KUVIO 5. University of Northampton.....	12
KUVIO 6. Kvalifikaatioluokitus Andersonin ja Marshallin mukaan.....	26
KUVIO 7. Hampurilaisravintola.....	37
KUVIO 8. Kokoava viitekehehys.....	38

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Tutkimuksen alaongelmat.....	6
TAULUKKO 2. Erityisopetusta edellyttävien häiriöiden lukumäärät haastattele- miemme opiskelijoiden vastausten perusteella Suomessa ja Englannissa.....	21

1 JOHDANTO

Tämä kehittämishanke on tehty vertaillen Suomen ja Englannin koulutusjärjestelmien eroja erityisopetuksessa. Tutustuimme erityisopiskelijoiden työelämälähtöisyyteen ja heidän käsityksiinsä omasta ammattitaidostaan sekä Suomessa että Englannissa.

Jokainen on ainutlaatuinen ja erilainen oppija. Eri ihmiset hahmottavat ja oppivat asioita eri tavalla ja eri kanavien kautta. Toiset vastaanottavat tietoa parhaiten kuuloaistin kautta ja toiset näköaistin kautta. Joillekin on oppimisen kannalta hyvin tärkeää päästä tekemään ja kokemaan itse. Joskus erilaisuus auttaa oppimaan, joskus se voi olla haitaksi. (Virtuaali AMK 2006.)

Erityistä tukea oppimiseen tarvitsevien määrä on noussut 1990-luvun alusta alkaen todella paljon (Virtuaali AMK 2006). Syksyllä 2004 ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 12 500 eli yli 5 prosenttia oli erityisopiskelijoita. Heistä joka toinen opiskeli tekniikan ja liikenteen alalla ja joka viides matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla. Joka viidennellä erityisopiskelijalla oli erityisopetuksen perusteena lievä kehitysviivästymä. (Tilastokeskus 2006a.) Erityisopiskelijoiden määrä on lisääntynyt myös Englannissa jatkuvasti. On havaittu, että heillä on kultturellisia ja kielellisiä ongelmia. Englannissa vanhemmilla on mahdollisuus, toisin kuin Suomessa valita, haluavatko he lapsensa normaaliin opetukseen vai erityisoppilaitokseen. (Groom 2007.)

Ammatillisen koulutuksen tarkoituksena on kohottaa väestön ammatillista osaamista, kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin sekä edistää työllisyyttä. Ammatitopiston opetusryhmissä on nykyisin hyvin paljon erityisopiskelijoita integroituina. Koulumaailmassa integraatiolla tarkoitetaan erityisoppilaiden sijoittamista perinteiseen luokkaopetukseen. Tämän tekee mahdolliseksi erityisoppilaiden saaman opetuksen eriyttäminen ja oppilaiden yksilöllinen tukeminen. (Wikimedia 2007a.)

Kehittämishankkeemme tavoitteena on selvittää toisen asteen viimeisen vuoden erityisopiskelijoiden käsityksiä koulutuksen antamasta ammattitaidosta. Haluamme saada selville, millainen kuva hotelli- ja ravintola-alalta valmistuvilla erityisopiskelijoilla on omasta osaamisestaan. Minkälaisen kuvan oppilaitos antaa heidän työelämämahdollisuuksistaan, ja kuinka opiskelija siihen itse suhtautuu? Vastaako erityisopiskelijan osaaminen koskaan työelämän tarvetta?

Informaatiota keräsimme tutkimukseen Suomessa haastattelemalla erään ammattiopiston opettajia ja opiskelijoita sekä työelämän edustajia. Englannissa haastattelimme yliopiston erityiskasvatustieteiden professoreja ja peruskoulun opettajia sekä opiskelijoita ja muutamia hotelli- ja ravintola-alan yritysten edustajia.

Työssämme tuomme esille Suomen ja Englannin koulutusjärjestelmiä ja niiden eroja hoitaa erityisopetusta. Pääpainopiste on kuitenkin Suomen hotelli- ja ravintola-alan ammattikoulutuksen erityisopetuksessa ja siinä, kuinka työelämä ja koulutus vastaavat toistensa tarpeisiin.

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

2.1 Tutkimusongelmat

Kehittämishankkeemme päätutkimusongelmana oli selvittää toisen asteen viimeisen vuoden erityisopiskelijoiden käsityksiä omasta ammattitaidostaan. Tämän lisäksi halusimme selvittää, kuinka työelämä suhtautuu erityisopiskelijoihin mahdollisina työntekijöinä. Selvitimme myös, miten työelämä ottaa vastaan erityisopiskelijoita työssäoppimaan ja sen jälkeen töihin. Mielenkiintoista oli myös saada tietää, miten näitä asioita hoidetaan Englannissa, joka on Suomeen verrattuna hyvin monikulttuurinen. Tutkimuksen alaongelmat on esitetty taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Tutkimuksen alaongelmat.

TUTKIMUKSEN ALAONGELMAT
<p>Opiskelijat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tutkinto, johon opiskelija tähtää? - Onko hänelle tehty HOJKS? - Ketkä osallistuvat HOJKSin tekoon? - Päivitetäänkö HOJKSia opintojen kuluessa? - Onko erityisopiskelija kokenut HOJKSista olevan hyötyä omassa opiskelussa? - Onko erityisopiskelija saanut tarvitsemaansa apua opintojen eri vaiheissa? - Ketkä ovat erityisesti tukeneet erityistä oppijaa? - Millaista tukea erilainen oppija olisi kaivannut enemmän? - Onko opiskelija, jolla on HOJKS, päässyt työssäoppimaan haluamiinsa paikkoihin? - Onko erityisopiskelija saanut työssäoppimisjaksolla tarpeeksi ohjausta? - Minkälaisissa työtehtävissä erityisopiskelija haluaisi työskennellä tulevaisuudessa? - Onko erityisopiskelijalla mahdollisuutta saavuttaa työelämän ammattitaitovaatimukset? - Missä erityisopiskelija on ollut työssäoppimassa ja mitkä olivat hänen arvosanansa? - Ovatko erityisopiskelijat olleet tyytyväisiä työssäoppimisesta saatuihin oppeihin?
<p>Työelämältä:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eroavatko erityisopiskelijat muista työssäoppijoista ratkaisevasti? - Olisiko työnantaja halukas ottamaan töihin oppimisvaikeuksisen henkilön? - Minkälaisiin tehtäviin olisit valmis palkkaamaan erityisopiskelijan? - Miten erityisopiskelijoiden työssäoppiminen tulisi järjestää? - Kuinka tarkasti työpaikkaohjaajan ja muun henkilöstön tulee työnantajan mielestä tietää opiskelijan oppimisvaikeuksista?

Koulutuksen järjestäjältä:

- Ketkä osallistuvat HOJKS:n tekoon?
- Kuka määrittelee HOJKS:n tarpeen?
- Kuinka paljon oppilaitoksen opiskelijoista on erityisopiskelijoita?
- Onko oppilaitoksella tarpeeksi resursseja vastata erityisopiskelijoiden tarpeisiin?
- Millaista tukea oppilaitos tarjoaa erityisopiskelijoille?
- Ottavatko Jyväskylän alueen kaikki yritykset erityisoppilaita työssäoppimaan?

2.2 Aineiston keruu

Aineisto kerättiin Suomessa haastattelemalla erään ammattiopiston erityisopetuksesta vastaavaa opettajaa (ERVA), erityisopettajaa ja työssäoppimisen ohjaavaa opettajaa (TOP). Oppilaitoksessa opiskelee yhteensä noin 750 opiskelijaa, ja heistä erityisopiskelijoita on noin 10 prosenttia. Kohdensimme tämän tutkimuksen vuonna 2007 valmistuville opiskelijoille, joita on 81. Tutkimuksemme on kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen, koska käytimme aineiston keruuseen kumpaakin menetelmää. Keräsimme opiskelijoilta tiedot kyselylomakkeiden avulla, koska se on paras keino laajan aineiston keräämiseen. Vastaajia oli yhteensä 43 henkilöä. Kyselylomake puolusti asemaansa myös siksi, että aiheemme on hiukan arkaluontoinen. Kyselyssä oli sekä avoimia että strukturoituja vastausvaihtoehtoja, koska joitakin vastausvaihtoehtoja halusimme rajata ja toisia emme. (vrt. Kuukasjärvi 2007, 13.)

Työelämän mielipiteitä kartoitimme henkilökohtaisilla haastatteluilla. Kävimme viidessä erityyppisessä hotelli- ja ravintola-alan yrityksessä: liikennemyymälässä, pubissa, ruokaravintolassa, henkilöstöravintolassa ja hotellin yhteydessä olevassa ravintolassa. Näissä yrityksissä haastattelimme ravintolapäälliköitä ja työpaikkaohjaajia. Nauhoitimme haastattelut ja teimme niistä myös kirjalliset muistiinpanot. Haastatteluiden nauhoitus antoi mahdollisuuden kuunnella haastateltavaa tarkemmin ja tehdä lisäkysymyksiä, koska kaikkea ei tarvinnut saada kirjalliseen muotoon. Menettely oli hyvä myös siksi, että näin yrityksissä jäi hieman aikaa tarkkailla niiden toimintaa.

Henkilökohtaisen haastattelun etuna on syvällisemmän tiedon saaminen ja mahdollisuus tehdä jatkokysymyksiä ja tarkennuksia. Tämän lisäksi pystytään varmistumaan, että haastateltava ymmärtää kysymykset. Henkilökohtaisessa haastattelussa voidaan myös kontrolloida kysymysten järjestystä, jolloin haastattelu pystytään aloittamaan helpoilla kysymyksillä, ja näin saadaan luotua paremmin rento ja avoin tunnelma. Sen ansiosta loppua kohden on helpompaa esittää luottamuksellisia ja vaikeitakin kysymyksiä. (vrt. Kuukasjärvi 2007, 11–13.)

Henkilökohtaisen haastattelun negatiivisena puolena voidaan pitää haastattelijan vaikutusta vastauksiin. Haastateltava saattaa helposti kaunistella ulkopuoliselle käyttäytymistään ja yli- tai aliarvioida joitakin asioita. Uskomme kuitenkin saaneemme totuudenmukaisia vastauksia, koska tässä tutkimuksessa haastateltuja kiinnostaa itseäänkin tietää tutkimuksemme tulokset, jotta he voivat mahdollisuuksien mukaan kehittää toimintaansa. Haastattelumme oli teemahaastattelu, ja kysymyslomake jakautui erityisopetuksen ja työssäoppimisen kysymyksiin. (Liite 1a-1h haastattelulomakkeet.) (vrt. Kuukasjärvi 2007, 11–13.)

Englannissa haastattelimme yliopiston erityiskasvatustieteiden laitoksen professoreja, peruskoulun erityisopettajaa / opoa, erityisopettajaa ja poikakoulun opettajaa. Opiskelija-haastattelut teimme yliopiston ja yläasteen opiskelijoille. Työelämän edustajista haastattelimme liikeideoiltaan samantyyppisten yritysten edustajia kuin Suomessa olimme haastatelleet, jotta vertailtavuus olisi helpompaa. Teimme haastatteluja mm. Queensbury's Upper Secondary Schoolissa Lutonissa ja School for Boys:ssa Northamptonissa. Queensburyssa opiskelee noin 1 200 opiskelijaa, ja heistä 100 opiskelijalla on oppimisvaikeuksia. Poikakoulussa on 1 550 opiskelijaa, ja heistä 143:lla on oppimisvaikeuksia. Tarkastelemme tutkimuksessa eniten Queensburyn yläkoulun yhtä erityisopiskelijoista koostuvaa luokkaa. Ryhmässä oli 19 opiskelijaa, ja he olivat 13–16 –vuotiaita. Ryhmästä oli kaksi opiskelijaa poissa haastattelupäivänä.

KUVIO 1 JA 2. Queensbury's Upper Secondary School.

2.3 Aineiston käsittely

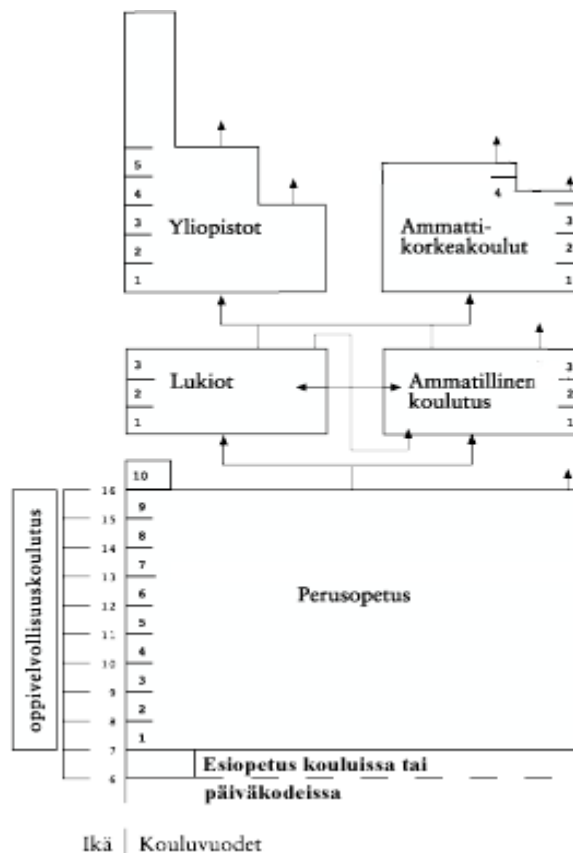
Purimme haastattelut nauhoilta kirjoittamalla kaikki saadut vastaukset puhtaaksi. Kirjoitimme tässä vaiheessa kaikkien osapuolten mielipiteet muistiin karsimatta niistä mitään. Työn edetessä kuuntelimme haastattelunauhoja uudelleen varmistaaksemme epävarmoiksi jääneitä asioita ja poimimme tarvittavat ja oleelliset tiedot.

Tutkimuksemme tulosten analysointivaiheessa kokosimme yksittäisistä haastatteluista saamamme tiedot aihealueittain yhteen Excel-ohjelman avulla, jotta vastauksia oli helpompi käsitellä joko kokonaisuutena tai yksittäisinä tietoina. Tällä tavoin pysyimme paremmin selvittämään ja analysoimaan yhteneviä ja eriäviä osa-alueita.

3 SUOMEN JA ENGLANNIN KOULUTUSJÄRJESTELMÄT

3.1 Suomen koulutusjärjestelmä

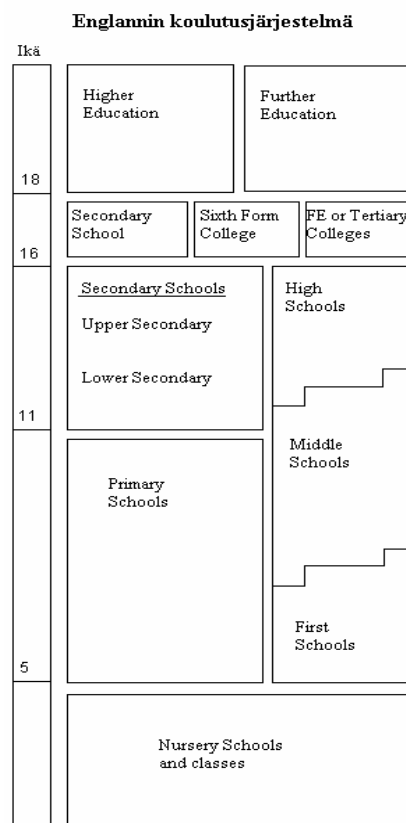
Suomen koulutusjärjestelmään (ks. kuvio 3) kuuluu kolme eri kouluastetta. Perusaste eli peruskoulu, toinen aste eli ammatilliset perustutkinnot ja lukio sekä korkea-aste, johon kuuluvat ammattikorkeakoulut sekä tiedekorkeakoulut ja yliopistot. Lukion tai ammatillisen peruskoulutuksen aloittaa lähes 95 prosenttia ikäluokasta, ja koulutuksen suorittaa yli 80 prosenttia. Sekä lukion että ammatillisen perustutkinnon suorittanut voi hakea korkeakouluopintoihin. Korkeakoulujärjestelmä puolestaan muodostuu kahdesta rinnakkaisesta sektorista: ammattikorkeakouluista ja yliopistoista. Yliopistoille on ominaista tieteellinen tutkimus ja siihen perustuva ylin opetus. Ammattikorkeakoulut suuntautuvat työelämään ja perustavat toimintansa sen asettamiin korkean ammattitaidon vaatimuksiin. Kansanopistojen koulutus ja oppisopimuskoulutus sisältyvät koulutusjärjestelmään, ja osittain ne täydentävät sitä. (opetushallitus 2006.)

KUVIO 3. Suomen koulutusjärjestelmä (opetushallitus 2006).

3.2 Ison-Britannian koulutusjärjestelmä

Ison-Britannian eri alueiden koulutusjärjestelmät poikkeavat toisistaan siten, että Englannin ja Walesin järjestelmät ovat lähes identtiset, kun taas Skotlannin ja Pohjois-Irlannin järjestelmät muodostavat osittain omat kokonaisuutensa. Ison-Britannian koulutusjärjestelmät poikkeavat hyvin paljon meidän koulutusjärjestelmästä. Northamptonin yliopiston erityiskasvatuksen professori Barry Groom (2007) kertoi, että englantilainen koulutusjärjestelmä perustuu elinikäiseen oppimiseen. Lapset aloittavat koulun 4-5 –vuotiaana, ja oppivelvollisuus kestää 16-vuotiaaksi asti. Ala-asteelta (*primary education*) siirrytään yläasteelle (*secondary education*) noin 11-vuotiaana. Rinnakkaisena tämän järjestelmän kanssa toimii myös kolmiasteinen järjestelmä (*first education, middle education, high education*). Suurin osa lapsista käy valtion kouluis-
sa (*state education*), yksityisiä kouluja (*public education*) käyttää noin 10 prosenttia. Yläasteen lopuksi, noin 16-vuotiaana, suoritetaan päättökoe (*General Certificate of Secondary Education, GCSE*). Opintoja on mahdollisuus jatkaa peruskoulun jälkeen lukiossa (*sixth-form*) ja ammatillisessa koulutuksessa eli *FE-collegessa* (*Further education, FE*) tai näiden yhdistelmäoppilaitoksissa. (Groom 2007; Työministeriö 1997, 6-8.) Englannin koulutusjärjestelmää kokoaa kuvio 4.

KUVIO 4. Englannin koulutusjärjestelmä (opetushallitus 1997).

3.2.1 Englannin toisen asteen koulutus

FE-colleget ja sixth form -colleget antavat 16–18-vuotiaille ammatillista koulutusta. Järjestelmät ovat tosin limittäisiä, sillä ammatillista koulutusta voi jossain määrin saada myös lukioissa. Perinteisesti FE-college suoritetaan kahdessa vuodessa, mutta opiskeluajan pituus riippuu siitä, onko opiskelija kokopäiväisenä vai osa-aikaisena opiskelijana. Kokopäiväopiskelijalla on mahdollisuus suurempiin uravalintoihin, ja hän voi suorittaa myös korkea-asteen (*Higher Education*) kursseja. Opiskelijan ei ole kuitenkaan välttämätöntä opiskella juuri tätä väylää käyttäen. Hänen on mahdollista valita yhdistelmäopintoja, esimerkiksi yleissivistäviä kursseja ja ammatillisia opintoja, joiden jälkeen hän voi jatkaa opintojaan yliopistossa. (Opetushallitus 1996, 113; Groom 2007.)

3.2.2 Englannin korkea-asteen koulutus

Englannissa korkeakoulutusta tarjoaa yli 130 yliopistoa. Yliopistot ovat itsenäisiä laitoksia. Yliopistojärjestelmää sekoittaa hieman, että vuoden 1992 uudistuksen myötä myös perinteisesti ammatilliseen koulutukseen keskittyneet ammattikorkeakoulut (*polytechnics*) ja muutama college saivat yliopistotatuksen. Täten yliopisto-nimitys pitää sisällään laajan skaalan eritasoista opetusta ja eritasoisia tutkintoja. Erona Suomen ja Englannin järjestelmissä on, että Suomessa haetaan suoraan opiskelemaan ylemmän korkeakoulututkinnon taseisia opintoja, kun (vastaa Ison-Britannian *Master's*-tutkintoa) Englannissa haetaan ensiksi opiskelupaikkaa alemman korkeakoulutason tutkintoa (*Bachelor's degree*) varten (vastaa Suomen kandidaatin tutkintoa). Korkeakouluopiskelijoista 65 prosenttia ja täydennyskoulutusopiskelijoista 60 prosenttia on yli 21-vuotiaita. Aikuiset voivat ryhtyä opiskelemaan uudelleen minkä ikäisenä tahansa. Heillä on valittavanaan laaja valikoima täydennys- ja korkeakoulukursseja sekä erilaisia lyhyitä kursseja. (Groom 2007; Työministeriö 1997, 9; Opetushallitus 1996, 113–114.) Kuvio 5. hahmottaa kuvaa Northamptonin yliopistosta.

KUVIO 5. University of Northampton.

Kuten yllä olemme esittäneet, Suomen ja Englannin koulutusjärjestelmät eroavat hyvin paljon toisistaan. Suomen koulutusjärjestelmä on meille helppo ja itsestään selvä, koska meidät on siihen totutettu pienestä pitäen. Englannin koulutusjärjestelmä puolestaan vaikuttaa ulkopuolisesta hyvinkin monimutkaiselta, koska siinä on useita rinnakkaisia ja vaihtoehtoisia järjestelmiä koulutukselle. Seuraavassa luvussa käsittelemme ammatillisen koulutuksen tehtävää ja erilaisen oppijan asemaa siinä.

4 ERILAINEN OPPIJA YHTEISESSÄ KOULUSSA

Ammatillisen koulutuksen tarkoituksena on kouluttaa väestön ammatillista osaamista, kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeita sekä edistää työllisyyttä (Jyväskylän koulutuskuntayhtymä 2005). Ammatillisen opetuksen lähtökohtana on koulutuksellisen tasa-arvon toteutuminen. Sen tulisi toteuttaa yksilöllisiin oppimistarpeisiin vastaava erityisopetusta monipuolisesti. Ammattioppilaitoksen tulisi tarjota sekä yksilöllistä opetusta että opetusta opetusryhmissä. (JAO 2006.)

Mediassa ja opetustoimessa on ilmaistu huolta erityisopetusta saavien oppilaiden määrän kasvusta. Syytä lukumäärän kasvuun on etsitty yhteiskunnan muutoksista, perheiden aseman heikentymisestä lasten kasvattajina ja opetustoimen vaikeuksista järjestää oppilaiden opetusta riittävän yksilöllisesti. Erityistä tukea saavien oppilaiden lukumäärän lisääntyminen ei kuitenkaan ole ainoastaan huolestuttavaa. Luvut osoittavat, että nykyään opetustoimi löytää tukea tarvitsevat oppilaat entistä paremmin ja kykenee puuttumaan oppimisvaikeuksien korjaamiseen entistä aikaisemmin. (Ikonen & Virtanen 2007, 51.)

Vastaavia tuloksia saimme myös tutkimuksessamme. Yhteistyöoppilaitoksen ERVA ja erityisopettaja kertoivat, että oppimisen monet uudet haasteet ja nykyinen jaksojärjestelmä ovat hyvin haasteellisia opiskelijoille. Nopea opetustahti siirtyä asiasta toiseen siirtymisessä ja oppimisen nopea rytmi ovat hankaloittavat selviytymistä. Myös yhteiskuntapoliittiset asiat, kuten turvaverkostot ja mallit, puuttuvat nykyään oppilailta. Erityisopiskelijoiden määrän kasvu johtunee myös siitä, että nykyään heidän tunnistamisensa on herkempää.

Oppimisvaikeudet tuovat erilaisia haasteita opiskelijalle työelämän vaatimien ammattitaitovaatimusten saavuttamisessa. Työelämä ja työtehtävät muuttuvat jatkuvasti. Entisen erikoisosaamisen sijaan moniammattisuus ja -taitoisuus korostuvat hotelli- ja ravintola-alalla, ja nykyinen työnkuva kattaakin useita erilaisia tehtäviä. Miten koulutuksen järjestäjät pystyvät vastaamaan työelämän haasteisiin?

4.1 Mitä on erilainen oppijuus?

Erialaista oppijuutta kuvaa osuvasti alla oleva sarjakuva.

Me kaikki opimme uusia asioita eri tavalla. Ihmiset oppivat kuulemalla, näkemällä, puhumalla, tekemällä, liikkumalla, musiikkina, rytminä ja väreinä. Ehkä opettajan tarjoama tapa oppia ei olekaan kaikkein ominaisin kaikille? Usein erilaiset oppijat määritelläänkin ihmisiksi, jotka oppivat koulun näkökulmasta ”väärällä tavalla”. Tämän takia he eivät pääse käyttämään koko lahjakkuuttaan, vaan alisuoriutuvat koulussa, ja tällöin puhutaan oppimisvaikeuksista. Lukeminen, kirjoittaminen, matematiikka ja vieraat kielet ovat usein hankalia oppia. Jos kirjaimet sekoittuvat keskenään kirjoittaessa ja lukiessa tai oikean ja vasemman hahmottamisessa on vaikeuksia, saattaa taustalla olla lukivaikeus – synnynnäinen erilainen oppijuus. (VirtuOPO 2005.)

Nykyisin jopa 20 prosenttia väestöstä kärsii eriasteisista oppimisen vaikeuksista. Se tarkoittaa noin miljoonaa suomalaista. Ennen oppimisvaikeuksiset sijoitettiin opetuksessa eri luokille, mutta nykyisin oppimisvaikeuksien katsotaan olevan ihmisen omi-

naisuuksia samalla tavalla kuin ruskeatukkaisuus tai oikeakätisyys. Nykyään yhä useammissa oppilaitoksissa käytetään integraatiota eli erityisoppilaiden sijoittamista perinteiseen luokkaopetukseen. Tämän tekee mahdolliseksi erityisoppilaiden saaman opetuksen eriyttäminen ja oppilaiden yksilöllinen tukeminen. Usein oppimisvaikeudet ovat perinnöllisiä, aivojen tavanomaisesta poikkeavia, erilaisia tapoja prosessoida tietoja. Noin 40 prosenttia oppimisvaikeuksisten lasten lähisukulaisista on kokenut samanlaisia ongelmia. Niiden ilmeneminen ja ongelmat ovat yksilöllisiä. Yhdysvalloissa on tutkittu myös sitä, että ympäristötekijöillä, kuten matalalla sosioekonomisella tasolla ja raskauden aikaisilla muuttujilla, olisi vaikutusta lapsen huonoihin akateemisiin valmiuksiin, jotka lopulta johtavat kroonisiin oppimisvaikeuksiin. (Lahtinen 2005.)

4.2 Erityisopetuksen luokittelu

Oppimisen puutteiden diagnosointi on parantunut ja erityispedagoginen tutkimustieto lisääntynyt. Erilaisten ongelmien hoitamiseen on alettu kiinnittää huomiota entistä aikaisemmassa vaiheessa, ja oppimisvaikeuksien määrittely on täsmentynyt. Vuonna 2004 erityisopetusta saavien oppilaiden tilastollinen luokittelu tehtiin seuraavasti:

1. **Hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet** (diagnosoituja hahmottamiseen, tarkkaavaisuuteen ja keskittymiseen liittyviä vaikeuksia, kuten ADHD).
2. **Kielelliset vaikeudet** (vaikeita lukemiseen, kirjoittamiseen ja puhumiseen liittyviä vaikeuksia, kuten vaikea lukiongelma, dysfasia tai dysleksia).
3. **Vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt** (käyttäytymiseen liittyviä ongelmia, kuten sosiaalista sopeutumattomuutta).
4. **Lievä kehityksen viivästyminen** (laajoja oppimisvaikeuksia, mutta ei kohdan viisi mukaista vaikeaa kehityksen viivästyntymää).
5. **Vaikea kehityksen viivästyminen; keskivaikea tai vaikea kehitysvamma** (peruskoulussa opetusta toiminta-alueittain, ja yleensä tarvitsevat runsaasti henkilökohtaista avustusta päivittäisissä toiminnoissa).
6. **Psyykkiset pitkäaikaissairaudet** (mielenterveyden ongelmat, päihdekuntoutujat).
7. **Fyysiset pitkäaikaissairaudet** (kuten allergia, astma, diabetes, epilepsia, syöpä).
8. **Autismiin tai Aspergerin oireyhtymään** liittyvät oppimisvaikeudet.

9. **Liikkumisen ja motoristen toimintojen vaikeus** (tuki- ja liikuntaelinvammat, cp-oireyhtymä, lyhytkasvuisuus).
10. **Kuulovamma.**
11. **Näkövamma.**
12. **Muu syy**, joka edellyttää erityisopetusta. (Ikonen & Virtanen 2007, 52; Ilveskoski & Suvilehto 2007.)

Yllä olevat ovat syitä, jotka edellyttävät erityisopetusta. Luokittelun perustana käytetään erityisopetuksen tarpeeseen eniten vaikuttavaa ensisijaista vaikeutta tai vammaa. Lievät vammat eivät ole erityisopetuksen peruste, ne kuuluvat normaalin tukiopetuksen piiriin. (Ilveskoski & Suvilehto 2007.)

4.3 Yleisimmät oppimisvaikeudet ja -häiriöt

4.3.1 ADHD, ADD ja MBD

Tarkkaavaisuushäiriöt voidaan karkeasti jakaa kahteen eri päämuotoon. Ensimmäinen ja on yleisin muoto, jossa pääpiirteensä on vaikeus hallita riittävästi omaa toimintaa ja sen suunnittelua ja jossa käyttäytyminen on korostuneen impulsiivista ja motorisesti levotonta, ylivilkasta. Nämä lapset tai nuoret voivat touhuta kovasti, mutta valmista ei välttämättä tule. Heidän on usein muita vaikeampaa pakottaa itseään keskittymään asioihin, jotka eivät heidän mielestään ole kiinnostavia. Jos taas asia on kiinnostava, he saattavat keskittyä hyvinkin pitkään. Tämä kuvaa hyvin sitä, että tarkkaavaisuus on suhteellista ja sidoksissa moniin eri asioihin. Tällainen käyttäytyminen saattaa helposti johtaa riitoihin muiden lasten ja aikuisten kanssa. Käyttäytymishäiriöt ja yleensä aggressiivinen käyttäytyminen ovatkin tässä lapsiryhmässä tavallista yleisempiä. Tästä käytetään yleisimmin lyhennettä **ADHD** tai **AD/HD** (*Attention Deficit / Hyperactivity Disorder*). (Myllykoski, Melamies & Kangas 2004, 13.)

Toinen tarkkaavaisuushäiriön päämuoto on edellistä harvinaisempi. Siinä suurin ongelma ei ole impulsiivisuus, vaan tarkkaavaisuuden suuntaaminen väärin asioihin sekä yleensä tiedonkäsittelyn prosessoinnin hitaus ja oman toiminnan suunnittelun ja toteamisen vaikeus. Tällöin käyttäytyminen voi olla arkaa, vetäytyvää, jopa masentuneen tuntuista. Lapsi tai nuori voi istua omissa oloissaan ja katsella ulos ikkunasta, ja

häntä täytyy usein vetää muiden mukaan toimintoihin. Työskentely on usein hidasta ja alkuun pääseminen vaikeaa. Tässä ryhmässä on harvoin väkivaltaista käyttäytymistä, mutta pelot ja yleensä ahdistuneisuus ovat keskimääräistä tavallisempia. Joskus nämä ongelmat ovat niin voimakkaita, että itse tarkkaavaisuushäiriö saattaa jäädä diagnosoimatta. Tästä käytetään lyhennettä **ADD** (*Attention Deficit Disorder*). (Myllykoski, Melamies & Kangas 2004, 13–14.)

Tarkkaavaisuushäiriöihin liittyy usein ainakin lievinä erilaisia muita oireita. Tavallisia ovat lukivaikeudet ja muut kielellisen kehityksen erityisvaikeudet sekä hahmottamisenvaikeudet ja hienomotoriikkaan liittyvät pulmat. Myös uhmakkuusoireet, käyttäytymishäiriöt, masentuneisuus tai ahdistuneisuus korostuu. Jos lapsella tai nuorella esiintyy tarkkaavaisuushäiriön lisäksi myös oppimis- ja hahmottamisvaikeuksia sekä motorisia vaikeuksia, käytetään nimitystä **MBD** (*Minimal Brain Dysfunctions*). (Myllykoski, Melamies & Kangas 2004, 14.)

4.3.2 Dysleksia, dysfasia ja dyspraksia

Dysleksia eli lukihäiriö on häiriö, joka vaikeuttaa henkilön lukemista, kuulemista ja kirjoittamista. Oireina voivat olla esimerkiksi lukemisessa sen hitaus tai vaikeus, oikeinkuulemisen vaikeus, kirjoittamisessa kirjainten tai niiden paikan sekoittuminen, tai kirjaimia on liikaa tai liian vähän, tai jopa sanoja puuttuu. Lukihäiriötä esiintyy noin 5–10 prosentilla ihmisistä, joista kaksi kolmasosaa on miehiä. Sukupuolijakauman syytä ei tiedetä. Valtaosa kärsii lievästä lukivaikeudesta: lukeminen ja kirjoittaminen on tavallista hitaampaa ja vaikeampaa. Lukihäiriö on lievästi periytyvä; usein noin joka toisella lukihäiriöisellä on samasta vaivasta kärsivä lähisukulainen. (Wikimedia 2007b.)

Dysfasia tarkoittaa aivoperäistä puhehäiriötä, joka ilmenee puheen tuottamisen vaikeutena ja puheen ymmärtämisen vaikeutena. Sen katsotaan johtuvan raskauden, synnytyksen tai imeväisiän aikana aiheutuneesta keskushermoston vauriosta tai toimintahäiriöstä. Usein myös perinnöllisillä taipumuksilla on merkitystä. Dysfaattisen lapsen kielen ja puheen kehitys viivästyy tai on poikkeavaa; sanaston, lauseiden, käsitteiden ja kieliopin oppiminen on hidasta. Lapsen voi olla vaikea käyttää puhettaan luontevasti keskustellessa. Kouluiässä vaikeudet tulevat esille lukemisessa ja kirjoittamisessa ja

joskus myös matematiikassa. Kommunikoinnin tueksi lapsi voi tarvita puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä. Niitä ovat esim. viittomat, blissymbolit eli kuvamerkkikieli, joka kuuluu ikonisiin merkkikieliin, ja kuvakommunikointi. Dysfaattisella lapsella voi olla myös hahmotushäiriöitä, kömpelyyttä ja vaikeuksia sosiaalisissa taidoissa. (Aivohalvaus- ja dysfasialiitto 2007.)

Dyspraksia (dyspraxia) on motoristen toimintojen kehityksellinen koordinaatiohäiriö eli aivoperäinen vaikeus suorittaa tiettyjä liikkeitä tai liikesarjoja. Häiriöt ilmenevät poikkeuksellisena kömpelyytenä, johon ei liity älyllistä jälkeenjääneisyyttä, kömpelyyttä selittävää aistivammaa tai neurologista häiriötä. Motorinen kömpelyys liittyy usein tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriöön (ADHD). (Coronaria Media Oy 2007.)

4.3.3 Käyttäytymishäiriöt

Suomessa käyttäytymiseen liittyviä pedagogisia ongelmia kuvataan kahdella termillä: **käyttäytymishäiriöt** ja **sosioemotionaaliset** ongelmat. Käyttäytymishäiriö on käsite, jota käytetään ensisijaisesti peruskoulussa ja ammatillisessa oppilaitoksessa. Sosioemotionaalisten ongelmien käsite on käytössä alle kouluikäisten lasten kasvatuksessa. Yksilön sosiaalinen sopeutumattomuus tai epäsosiaalinen käyttäytyminen ilmenevät tekoina. Emotionaaliset vaikeudet sen sijaan ovat yksilön tila. (Ruoho, Ihatsu & Kuorelahti 2001, 249–250.) Tunne-elämän häiriöt ja sosiaalinen sopeutumattomuus ovat lisääntyneet huomattavasti, sillä vuonna 2005 kasvua on ollut vuoteen 2004 nähden 15,6 prosenttia. Erityisopetuksessa on tunne-elämän häiriön tai sosiaalisen sopeutumattomuuden vuoksi ollut noin 4 300 oppilasta vuonna 2005. Tästä määrästä poikia on noin 85 prosenttia, mikä kertoo siitä, että tunne-elämän häiriöt ja sosiaalinen sopeutumattomuus ovat erityisesti poikien ongelma. (Tilastokeskus 2006b.)

4.3.4 Kehityksen viivästyminen

Kehityksessään viivästyneen kehitys poikkeaa jostakin syystä normaalista, eikä hän ole saavuttanut kehitystasoa, jota hänen kronologinen ikänsä edellyttäisi. Kehityksen viivästyminen on monenlaista (lievä, keskivaikea ja vaikea). Kehityksessään viivästyneet ei ole kuitenkaan välttämättä psyykkisesti kehitysvammaiset. Kehityksen viivästyminen oireet liittyvät sekä fyysisiin että psyykkisiin toimintoihin. Ongelma tulee esille, kun lapsi ei opi joitakin ikäkaudelleen ominaisia toimintoja kuin vasta huomatta-

vasti normaalia myöhemmin. Kehityksen häiriöitä aiheuttavia tekijöitä ovat neurologiset, perinnölliset, emotionaaliset, ympäristöön liittyvät sekä vammaisuus-, sairaus- ja muut tekijät. Yleensä kehityksen viivästymän taustalla on useita rinnakkaisia syytekijöitä. Ongelmat havaintotoiminnoissa ja tilan (avaruudellisessa) hahmottamisessa sekä kömpelyys ja motoristen suoritusten vaikeudet ovat usein neurologisista tekijöistä johtuvia oireita. Kehityksessään viivästynyt vaikuttaa ikätovereitaan lapsellisemmalta. Hän ei jaksa viedä tehtäviään loppuun saakka, vaan on levoton ja vaihtaa toimintoja usein. Hän toistaa mielellään helppoja tehtäviä. Myös kielellinen vuorovaikutus on heikkoa. Hän ei osaa ilmaista itseään, ei kuuntele eikä ymmärrä ohjeita. Yhteiset toiminnot eivät innosta kehitysviivästynyttä, ja hän pitkästynee niissäkin toiminnoissa, jotka tuntuvat kiinnostavan muita. (Pöyhtäri & Vuontisjärvi 2000.)

4.3.5 Autismi ja Aspergerin oireyhtymä

Autismi on neurobiologinen vamma, jonka ilmenemismuodot ovat hyvin moninaiset. Poikia autistisista on 3-4 kertaa enemmän kuin tyttöjä, ja noin 75 prosenttia autisteista on myös kehitysvammaisia. Toisaalta kolmasosa autisteista on älykkyydeltään keskitasoa tai sitä lahjakkaampia. Autismi ei ole psyykinen sairaus, vaan se on orgaanisperäinen eli ruumiillisista syistä johtuva. Näitä syitä voivat olla mm. perinnölliset tekijät, raskausajan vauriot, kromosomipoikkeamat, syntymävauriot ja syntymän jälkeiset vauriot, jotka voivat aiheuttaa vauriota pikkuaivojen rakenteessa ja aivorungon soluisissa. Aspergerin oireyhtymän ja autismin välillä on havaittu myös yhteyksiä. (Javerdel 2000.)

Aspergerin oireyhtymä on neurobiologinen eli aivoperäinen keskushermoston häiriö, joka näkyy henkilön sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Se näkyy myös vaihtelevasti kielellisessä ja ei-kielellisessä kommunikaatiossa, toistuvana käyttäytymisenä, toimintoihin juuttumisena ja poikkeavana reagoimisena ärsykkeisiin. Oireyhtymä lukeutuu autistisiin häiriöihin. Pojilla esiintyvyys on noin neljä kertaa yleisempää kuin tytöillä. Lapsilla sitä esiintyy noin kolmella tuhannesta lapsesta, aikuisiällä piirteitä on vaikeampi löytää. Usein Aspergerin oireyhtymäisillä on jokin erityinen harrastus tai mielenkiinnon kohde, jonka ”ympärillä” elämä pyörii. Mielenkiinnon kohde näyttää usein vievän niin paljon aikaa, että muut toiminnot kärsivät. Valtaosa Aspergerin oireyhtymä-

mäisistä on normaaliälyisiä, jopa tavallista älykkäämpiä, mutta ongelmia voi esiintyä lisäksi keskittymiskyvyssä ja keskittymisen valikoivuudessa. (Lahtinen 2005a.)

Yllä esittelimme muutamia yleisimpiä oppimista vaikeuttavia häiriöitä, joita esiintyi tutkimuksessamme. Näiden lisäksi on olemassa lukuisia muita häiriöitä ja sairauksia, jotka vaikeuttavat oppimista ja edellyttävät erityisopetusta.

4.3.6 Oppimisvaikeudet ja -häiriöt tutkimuksemme yhteistyöoppilaitoksissa

Tutkimuksemme vastasi yhteensä 43 viimeisen vuoden opiskelijaa Suomessa. Kyselylomakkeeseen vastasivat hotelli- ja ravintola-alan koulutusohjelmasta kahdeksan tarjoilijaa, catering-alan koulutusohjelmasta 12 suurtaloukokkia ja 14 palveluvastaavaa sekä elintarvikealan koulutusohjelmasta yhdeksän leipuri-kondiittoria. Vastanneista 37 prosentilla oli jonkinasteisia oppimisvaikeuksia. Heistä suurtaloukokkeilla oli eniten oppimisvaikeuksia (23,1 prosenttia) ja leipuri-kondiittoreilla vähiten (2,3 prosenttia). Tarjoilijoiden (4,6 prosenttia) ja palveluvastaavien (6,9 prosenttia) kesken oppimisvaikeudet jakautuivat lähes tasan. Yhteistyöoppilaitoksen ERVA kertoi, että kehityksen viivästyminen ja kielelliset vaikeudet ovat yleisimmät oppimisvaikeudet oppilaitoksessa. TOP-opettaja ko. oppilaitoksesta oli sitä mieltä, että ei ADHD välttämättä aina ole negatiivinen asia, vaikka se niin useimmiten esitetään. Palvelussahan tulee olla hieman vauhtia ja sähkökyttä. Yhteistyöyritysten ravintolapäälliköistä kaksi kertoi heillä esiintyneen eniten sosiaalista sopeutumattomuutta. Pohdimme, onko kyse nuorten yleisestä ”normaalista vilkkaudesta” vai diagnosoidusta oppimisvaikeudesta.

Seuraavassa taulukossa esitetään, miten erityisopetusta edellyttävät oppimisvaikeudet jakautuivat tutkimuksessamme Suomessa ja Englannissa. Kuten luvuista huomaa, oppimisvaikeudet esiintyvät harvoin yksin. Tutkimuksemme henkilöillä, joilla oli oppimisvaikeuksia, esiintyi samanaikaisesti jonkin muun oppimisvaikeuden lisäksi keskittymisen häiriö, lukihäiriö tai aivoperäinen toiminnanhäiriö.

TAULUKKO 2. Erityisopetusta edellyttävien häiriöiden lukumäärät haastattele-
miemme opiskelijoiden vastausten perusteella Suomessa ja Englannissa.

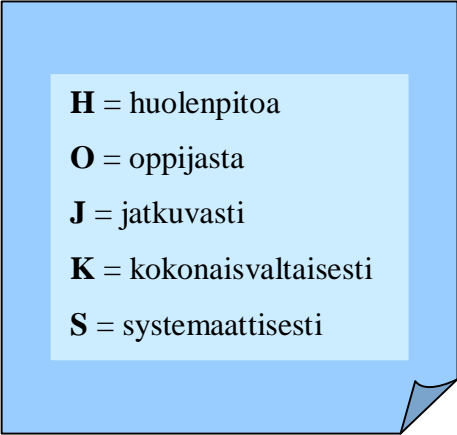
ERILAISET OPPIMISHÄIRIÖT	YH- TEENSÄ Suomi / Englanti	OPPIMISVAIKEUKSIEN JAKAU- TUMINEN TUTKIMUKSESSAM- ME Suomi / Englanti
Hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet	6 / 8	– ADHD 2 / 4 – keskittymishäiriö 3 / 4 – hahmottamisen häiriö 1 / 0
Kielellinen vaikeus	10 / 5	– lukivaikeus 3 / 0 – lukihäiriö (dysleksia) 3 / 5 – dysfasia 4 / 0
Vuorovaikutuksellinen tai käyttäytymishäiriö	1 / 3	– sosiaalinen sopeutumattomuus 1 / 2 – käyttäytymishäiriö 0 / 1
Kehityksen viivästyminen	4 / 10	– laaja oppimisvaikeus 3 / 8 – lievä kehityksen viivästyminen 1 / 0 – Touretten oireyhtymä 0 / 2
Psyykinen pitkäaikaissairaus	3 / 0	– mielenterveysongelma 2 / 0 – muu, insuliinimasennus* 1 / 0 *Diabeteksen huonotasapaino masen- nusta ajoittain
Fyysinen pitkäaikaissairaus	13 / 0	– allergia 10 / 0 – astma 1 / 0 – diabetes 1 / 0 – näkövamma 1 / 0
Autismin ja Aspergerin oireyhtymään liittyvät oppimisvaikeudet	0 / 4	– Aspergerin oireyhtymä 0 / 4
Liikkumisen ja motoristen toimintojen vaikeus	1 / 0	– lyhytkasvuisuus 1 / 0

4.4 HOPS ja HOJKS

HOPSin eli henkilökohtaisen opiskelu- ja opetussuunnitelman tarkoituksena on selkiyttää opiskelun lähtökohtia ja tavoitteita sekä hahmottaa koulutukseen käytettävää aikaa. HOPS auttaa tunnistamaan ja hyväksymään erilaisia oppimistarpeita ja mahdollisuuksia, jotka liittyvät oppijaan. Se on opintojen suunnittelun ja asiantuntijuuteen kasvamisen väline, joka sitouttaa paremmin opiskeluun ja varmistaa opintojen etene-
misen. (Majamäki 2006.)

HOJKS on vastaavasti jokaiselle erityisopiskelijalle tehtävä henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, siinä kartoitetaan opiskelijan tuen tarvetta ja määritellään niitä keinoja, joilla opiskelijaa ja hänen opintojaan tuetaan koulussa.

HOJKS tehdään erityisopetuksen tarpeen ilmaantua ryhmänohjaajan, opiskelijan, vanhempien tai huoltajien, opinto-ohjaajan, tukihenkilöiden sekä mahdollisten muiden asiantuntijoiden yhteistyönä. Sen toteuttamisesta ja laatimisesta vastaavat aina ryhmänohjaaja ja ERVA. Jokainen opiskelija, jolle on tehty HOJKS, tarvitsee myös henkilökohtaisen suunnitelman työssäoppimisen jaksosten toteuttamisesta (ns. TOP-HOJKS tai TOPS).

H = huolenpitoa
O = oppijasta
J = jatkuvasti
K = kokonaisvaltaisesti
S = systemaattisesti

(Kemi-Tornion ammattiopisto 2005.) Myös Englannissa erityisopiskelijoille tehdään HOJKSiamme vastaava suunnitelma. Se on nimeltään IEP eli Individual Education Plan. (Farrel 2004, 146.) Englannissa IEPn laatii SENCo (the Special Educational Needs Co-ordinator) eli meidän ERVA. (Smith 2007.) Liitteessä 2 on esimerkki erään opiskelijan IEP:sta.

HOJKSiin tulee sisältyä henkilökohtainen opetussuunnitelma, jossa määritellään opiskelijan oppimisen yksilölliset tavoitteet. Ne perustuvat hänen opiskelemansa tutkinnon opetussuunnitelman perusteisiin. Ammatillisessa erityisopetuksessa opetus on suunniteltava siten, että opiskelija saavuttaa mahdollisimman suuressa määrin saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa.

Haastattelemassamme suomalaisessa oppilaitoksessa HOJKS-järjestelmä on erityisopettajien mielestä vielä kehittymässä. Sähköinen HOJKS on hyvä, koska se on kaikkien saatavilla ja hyvin päivitettävissä. Sinne on kehitelty osuutta myös näytöistä. Suomessa haastatteluun vastanneilla opiskelijoilla HOJKS oli tehty 12:lle. Opiskelijoista 11 koki, että suunnitelmasta on ollut hyötyä opiskeluissa. Englannissa haastattelellemme erityisopetuksen ryhmälle oli tehty ryhmäkohtainen opetussuunnitelma ”ROJKS” eli GRP (*Group Education Plan*). Sen lisäksi neljälle opiskelijalle oli tehty IEP.

Tutkimuksessa selvisi, että ei kaikille opiskelijoille ole selvää, mikä on HOPS ja mikä HOJKS. Opiskelijoista osa väitti heillä olevan HOJKSin, vaikkei sitä ollut oppilaitoksen mukaan. Oppilaitoksen ERVA arveli, että tämä saattaa johtua siitä, että kyseisillä opiskelijoilla on ollut HOJKS peruskoulussa, tai sitten käsitteitä ei ole aukaistu heille. Työelämän edustajista puolet tiesi, mikä on HOJKS ja puolet ei tiennyt.

4.4.1 Erityisopiskelijoiden tuen tarve

Opiskelijalle annetaan hänen tilanteensa vaatimaa yksilöllistä tukea niin ammattiin oppimiseen kuin hänen elämäntilanteensakin hallintaan. Tukitoimet järjestetään yhdessä opiskelijahuoltoryhmien, opinto-ohjaajien, tukihenkilöiden ja muiden opiskelijaa tukevien toimijoiden kanssa. Pääsääntöisesti opiskelija opiskelee oman ryhmänsä mukana, mutta tarvittaessa hänelle voidaan antaa erityisopetusta yksilöllisesti tai pienessä ryhmässä. Liitteessä 3 on erityisopiskelijan tukiverkosto ammatillisessa oppilaitoksessa. (Kokemäenjokilaakson ammattiopisto 2007.)

Erityisopiskelijoille tarkoitettuja tukitoimia ovat muun muassa pienryhmäopetus, lukiopetus ja yksilöllinen tukiovetus. Pienryhmäopetus on erityisopetuksen muoto oppilaille, joilla on oppimisen tai käyttäytymisen ongelmia. Lukiopetus on opiskelijan kielellisen kehittymisen harjaannuttamista. (Kokemäenjokilaakson ammattiopisto 2007.) Nämä samat tukitoimet tulivat esille tutkimuksessamme, kun haastattelimme yhteistyöoppilaitoksen ERVAa ja erityisopettajaa. Luokkamuotoinen erityisopetus loppuu oppilaitoksessa vuonna 2007, minkä jälkeen aiotaan jatkaa ”joustavaa pienryhmää”. Se tarkoittaa, että eri luokilta on kerätty saman vuositason muutamia erityisopiskelijoita kerran tai pari viikoittain ryhmäksi, ja heitä opettaa erityisopettaja. Työelämän edustajat kertoivat, että työssäoppimisen järjestämisessä erityisopiskelijoiden tukemisessa henkilökohtaiset avustajat eivät tule kysymykseen. Heidän mielestään opiskelijan työssäoppimisen vastuu tulisi olla opettajalla, koska työssäoppimisajat ovat lyhyitä. Tällöin opiskelijat saisivat enemmän tukea työssäoppimisjaksollansa. Englannin kouluissa tukitoimenpiteet erityisopiskelijoille ovat hyvin samanlaisia kuin Suomessa. Alla on esimerkki eräästä opiskelijasta Englannissa.

Case Blind guy – University of Northampton

“Olen sokea, joten opiskelu on minulle hankalaa. Materiaalia ei ole suunniteltu sokeille täällä yliopistolla. Myös tietotekniikka on vaikeaa. Vieraat kielet ovat vaikeimpia, koska materiaalia ei ole luotu sokeille. Sitä varten minulla on henkilökohtainen avustaja, joka tekee muistiinpanoni. Hän auttaa myös tehtävien teossa.”

Kysyimme Suomessa opiskelijoilta, millaista tukea he ovat saaneet koulutuksen aikana. Erityisopiskelijoista 83 prosenttia oli saanut mielestään tarvitsemaansa opetuksel-

lista tukea. Opiskelijoista kaksi oli saanut tukea ammattiosaamisen näytöissä, kolme oli saanut yksilöllistä opetusta, neljä tukea työssäoppimisessa, seitsemän lukiopetusta ja yhdeksän pienryhmäopetusta. Opiskelijoista 17 prosenttia oli tyytymättömiä opiskelujen aikana saamaansa tukeen. Tehdessämme tarkentavia henkilökohtaisia haastatteluja saimme selville, että he olisivat tarvinneet ja halunneet enemmän opettajan läsnäoloa ja yleisesti tarkempaa ohjeistusta. Tässä heidän kommenttinsa:

”Välillä tukea ei tule mistään, ja välillä tuntuu, että sitä tulee liikaakin.”

”Välillä opettajilta olisi voinut saada enemmän apua.”

Haastattelemamme erityisopettajat ovat huomanneet tuen tarpeeksi sen, että kasvatustieteiden keskustelujen tarve on lisääntynyt paljon. Opiskelijat tarvitsevat selvästi aiempaa enemmän aikuisen mallia ja opastusta.

Kielellisiä vaikeuksia (lukivaikeus, dysfasia ja lukihäiriö) oli tutkimuksessamme eniten, minkä vuoksi lukiopetus nousi tuensaantitavoista yhdeksi merkittävimmistä. Kysyimme opiskelijoilta, keneltä he olivat saaneet henkilökohtaista tukea opintoihin, ja annoimme heidän valita useita vaihtoehtoja. Henkilökohtaista tukea opiskelijat olivat saaneet eniten ystävilta (58 prosenttia) ja vanhemmiltaan (51 prosenttia). Myös luokanvalvojalta koettiin saaduksi tarpeeksi tukea (40 prosenttia). Muiksi henkilökohtaisen tuenantajiksi opiskelijat mainitsivat elämänkumppaninsa, kuraattorin, psykologin ja opinto-ohjaajan.

4.4.1 Opiskelijan arviointi erityisopetuksessa

Erityisopiskelijoiden arvioinnissa noudatetaan samoja periaatteita kuin muillakin opiskelijoilla. Tavoitteena on, että kaikki erityisopiskelijat saavat tutkintotodistuksen ja siirtyvät ammatillisen koulutuksen kautta työelämään. Arviointi suoritetaan tavoitteisiin suhteutettuna, ja arvosana-asteikko on sama kuin muutoin käytössä oleva (K5-T1). Mikäli opiskelija ei saavuta T1-tason tavoitteita, tavoitteet mukautetaan. Arvosanoista voidaan mukauttaa muutamia, tai ne voidaan mukauttaa kokonaan. (Kokemäenjokilaakson ammattiopisto 2007.)

Mukautetuista tavoitteista tehdään merkintä tutkintotodistukseen. Erityisopiskelijat saavat tavallisen tutkintotodistuksen, johon on merkitty tähti (*)-merkinnällä osittain tai kokonaan mukautetuin tavoittein suoritettut opinnot, esim. *K5-*T1. Jos opiskelija ei suorita kaikkia tutkintoon vaadittavia opintoja, voidaan hänelle antaa todistus suoritetuista opinnoista tai opintoihin osallistumisesta. Tällöin todistuksen liitteeksi annetaan kirjallinen selvitys siitä, mitä opiskelija parhaiten hallitsee. (Kokemäenjokilaakson ammattiopisto 2007.)

Haastattelemamme ERVA Suomessa kertoi, että heidän oppilaitoksensa erityisopiskelijoista 80 prosentilta on arvosanoja mukautettu. Tutkimuksemme kaikkien erityisopiskelijoiden arvosanoja oli mukautettu ainakin osittain. Eniten oli mukautettu vieraiden kielten ja matematiikan arvosanoja. Seuraavaksi, luvussa 5 käsittelemme, miten ammattitaito kehittyy ja mitkä asiat siihen vaikuttavat.

5 AMMATILLINEN OSAAMINEN JA AMMATTITAITOVAATIMUKSET

5.1 Mitä ovat ammattitaitovaatimukset?

Ammattitaitovaatimukset ovat tietoja ja taitoja, joita työelämä vaatii työntekijältä. Ne on hallittava, jotta hän voi toimia alansa ammattilaisena. Ammattitaito ja siihen vaadittava osaaminen ja tietotaito muuttuvat jatkuvasti. Ammattitaito koostuu monesta eritekijästä. Työn perustana on oman ammattialan työn osaaminen. Työn osaamiseen kuuluu kaikki työpaikalla tapahtuva työtehtävien hallinta. Ammattitaitoon kuuluvat myös kiinnostuneisuus, motivaatio ja vastuullisuus työstä. Siihen kuuluvat myös mm. työnantajan määräysten noudattaminen, eri lakien, sääntöjen ja sopimusten noudattaminen. (Opetushallitus 2005.) Osaaminen voidaan taas määritellä siten, että osaaminen on prosessinomaista päätöksentekoa ja ongelmien ratkaisua toiminnan aikana (Poikela 1998, 43). Kaikilla aloilla työntekijöiltä vaaditaan nykyään jatkuvaa koulutautumista ja moniosaamista.

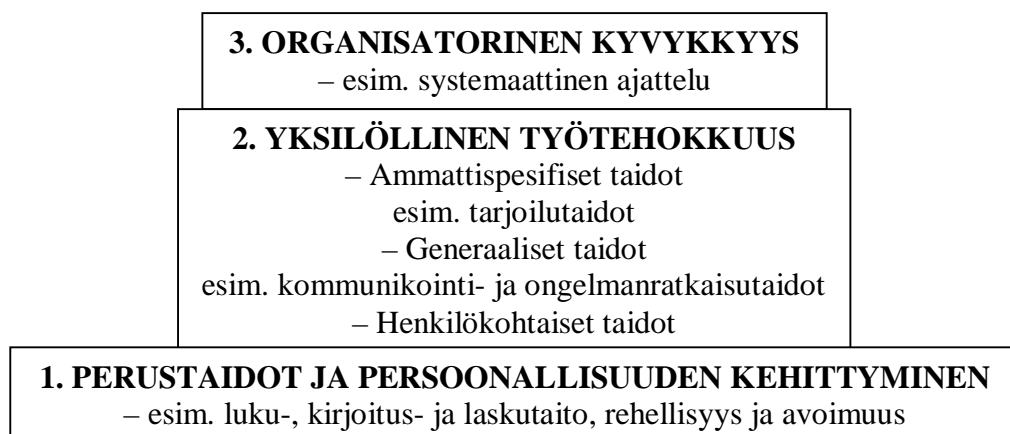
Yhteistyöoppilaitoksesta saimme selville, että erityisopiskelijoista osa saavuttaa tutkinnon vaatimat ammattitaitovaatimukset ja osa ei. Useimmiten heillä, jotka eivät saavuta tavoitteita, on vaikeita kehityksellisiä häiriöitä.

5.1.1 Kvalifikaation määritelmä

Kvalifikaatiolla eli ammattitaidolla tarkoitetaan niitä tietoja, taitoja ja valmiuksia, joita yksilö tarvitsee voidakseen toimia työelämässä ja yhteiskunnassa yleensä. Kvalifikaatiot määrittelevät työn vaatimusten ja työntekijöiden pätevyyden välisen suhteen. Esimerkiksi tarjoilijan työn kvalifikaatiot määrittelevät henkilön sopivuuden, soveliaisuuden ja edellytykset alalle. Eri ammateissa vaaditaan erilaisia kvalifikaatioita, joten ammatillisen koulutuksen tehtävä on välittää opiskelijoille työtehtävien edellyttämät tiedolliset ja taidolliset kvalifikaatiot. (Ruohotie & Honka 2002, 57.)

5.1.2 Keskeiset ammattikvalifikaatiot

Kvalifikaatioluokituksia on useita. Valitsimme luokituksista Andersonin & Marshallin (1994) luokituksen työelämässä tarvittavista kvalifikaatioista. (Ks. Ruohotie & Honka 2002, 59–60.) Vertaamme heidän malliinsa vertaamme haastattelemiemme opiskelijoiden ammattitaidon kehittymistä. Alla olevaan kuvioon 6 olemme mukailleet Andersonin ja Marshallin mallin kvalifikaatioluokituksista.

KUVIO 6. Kvalifikaatioluokitus Andersonin ja Marshallin mukaan (Ruohotie & Honka, 2002).

Valitsimme Andersonin ja Marshallin luokituksen. Malli sopii hyvin ammatillisen koulun tarjoamien kvalifikaatioiden ja työelämän edellyttämien kvalifikaatioiden vertailupohjaksi, sillä asioita opitaan luokituksen eri vaiheissa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että tietyt perusasiat on opiskeltava, ennen kuin siirrytään vaativampiin kokonaisuuksiin.

Tutkimuksemme erityisopiskelijoiden ammattitaito on mielestämme osalla perustaitojen tasolla ja osalla yksilöllisen työtehokkuuden tasolla. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että opiskelijat kykenivät kertomaan, miten ruoka reseptin mukaan valmistetaan. He eivät kuitenkaan kyenneet soveltamaan ohjetta käytäntöön, vaan tarvitsivat ohjausta siihen. Organisatorisen kyvykkyyden tasolle heistä ei yltänyt kukaan.

5.2 Ammatillisesta kasvusta

Ammatillinen kasvu ymmärretään ihmisen persoonalliseen kehitykseen nivoutuneena yhteiskuntaan integroitumisena. Tässä prosessissa oleellisia elementtejä ovat yksilöllinen, inhimillinen kasvu ja yhteisöllinen sosiaalinen kasvu. Kasvu on osa laajaa elämänprosessia, ja se on yksilöllinen ja henkilökohtainen. (Rousi 1991, 20.) Ammatillinen kasvu on siis elinikäinen kasvuprosessi. Ammatillisessa kasvuprosessissa tärkeintä on alku, ja tästä syystä opiskelijan tulisi saada mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ammattitaitoista ohjausta ja tukea omien valintojensa perustaksi. Ammatilliseen kasvuun tarvitaan yksilöllisiä kykyjä ja valmiuksia, kasvua tukeva ympäristö ja terve ja kehittämismyönteinen työorganisaatio. Ihminen tarvitsee ammatilliseen kasvuun teknistaidollisia kykyjä, arviointi- ja suunnittelukykyjä sekä sosiaalisia taitoja. Hän tarvitsee myös kasvua tukevan ympäristön ja työyhteisön, jossa noudatetaan ammatillisia menettelytapoja ja eettisiä työsäntöjä ja jossa huolehditaan, että työyhteisö voi hyvin. (Räsänen 1994, 8-10.) Seuraavaksi yksi kuvitteellinen tarina erilaisesta työntekijästä.

Case - Ihan hyvä, ollakseen ”vammainen”

”Vatanen oli ravintolan tarjoilijoista se, jonka kanssa mieluimmin asioin. Hän arvasi puolesta sanasta, mitä halusin, vaikka en aina tiennyt itsekkään. Kerran taas olin ravintolassa, odotin baaritiskillä vuoroani, ja tarjoilija nojasi tiskiön Vatasen hakiessa lisää viiniä varastosta. Äkkiä vierestäni kuului toisen asiakkaan ääni:

- *Vatanenko sinua palvelee?*
- *En minä sen nimeä...*
- *Silmälasipäinen pystytukkainen mies?*
- *Niin, kyllä.*
- *Eikö ole pätevä kaveri?*
- *No, siltä tuntui.*
- *Se on minun poikani se Vatanen.*
- *Ai jahah, no niin.*
- *Eihän uskoisi, että se on vammainen?*
- *No, en minä mitään huomannut.*

Kun Vatanen palasi, oli hiljaista. Ei kyräilty, mutta katsottiin vähän tarkempaan kuin vielä hetki sitten. Tehokas ja asiantunteva tarjoilija oli nimetty ” ihan hyväksi ollakseen vammainen”, ja asiakkaat joutuivat tarkistamaan käsityksiään. Sisäinen pohdiskelu oli lyhyt, mutta tuloksellinen: palvelu pelasi ja sillä siisti. (Peltonen & Puupponen 2000, takakan-si.)

Mikäli henkilön erilaisuus on selvästi havaittavissa, kohtaamistilanne on usein vaativampi. Niin kauan, kun palkkatyö on keskeinen toimeentulon ja yhteiskunnallisen arvostuksen tukipilari, erilaisilla oppijoilla on vaikeuksia löytää paikkansa yhteiskunnassa.

5.3 Työssäoppiminen ammatillisen kasvun tukena

Työssäoppimista säätelevät laki ja asetus ammatillisesta koulutuksesta. Kaikkiin nuorten ammatillisiin perustutkintoihin sisältyy vähintään 20 opintoviikkoa työssäoppimista. Tällöin osa tutkintoon kuuluvasta ammattitaidosta opitaan työskentelemällä työpaikoilla. Työssäoppiminen on tavoitteellista, ohjattua ja arvioitua. Työssäoppimisen yleisinä tavoitteina on

- lisätä työelämän vastuuta koulutuksesta
- helpottaa ammattitaitoisen työvoiman saantia yrityksiin
- edistää nuorten työllistymistä ja työmarkkinoille siirtymistä
- lisätä opiskelijoiden tietoa työmarkkinoista ja työelämän pelisäännöistä

- lisätä koulun ja työelämän yhteistyötä. (Verkkajulkaisu Oy internet-palvelut 2007.)

Miten erityisopiskelijoiden työssäoppiminen on järjestetty? Eli miten heidän erityistarpeensa huomioon otetaan, jotta tavoiteltava ammattitaito kehittyisi?

5.3.1 Erilainen oppija työssäoppimassa

Erityisopiskelija tarvitsee tukitoimenpiteitä myös työssäoppimiseen ohjattaessa ja sen aikana. Kaikki yritykset ja työpaikat eivät sovi erityisopiskelijalle liian vaativien työtehtävien vuoksi. Siksi opiskelijaa ohjataan yrityksiin, joissa voidaan tarjota opiskelijan taitoja vastaavia tehtäviä ja joissa opiskelija voi käyttää omia vahvuuksiaan. (Kokemäenjokilaakson ammattiopisto 2007.)

Työpaikasta sovittaessa annetaan työnantajalle riittävä tieto opiskelijasta. Työnantajalle kerrottavista asioista sovitaan opiskelijan kanssa. Työnantajan edustajien tulee tietää opiskelijan ominaisuuksista, tiedoista ja taidoista, jotta työpaikalle ei tulisi yllätyksenä, ettei työssäoppija mahdollisesti pysty suoriutumaan yksin niistä tehtävistä, joita hänelle annetaan. Työnantajan kanssa arvioidaan ja sovitaan ne tehtävät, joista erityisopiskelija suoriutuu itsenäisesti ja missä hän tarvitsee henkilökohtaista valvontaa ja ohjausta. Työssäoppimisen onnistumisen edellytys on, että kaikki työpisteessä työskentelevät tietävät erityisopiskelijan rajoitteet ja hyväksyvät hänet joukkoonsa. (Kokemäenjokilaakson ammattiopisto 2007.)

Yhteistyöoppilaitoksessamme erityisopiskelijan tietoja kerrotaan työssäoppimispaikassa siltä osin, kuin se on tarpeellista. Linjaus on, että jos nuorella on oppimisvaikeus, joka ei ilmene käytännön työssä, sillä ei rasiteta työnantajaa. Haastattelemissamme yrityksissä mielipiteet jakautuivat. Yhdessä yrityksessä oltiin sitä mieltä, että erityisopiskelijan oppimisvaikeuksista ei tarvitse tietää etukäteen. Se loukkaa opiskelijan yksityisyyttä, eikä anna hänelle mahdollisuutta aloittaa työssäoppimista ilman ennakkokäsityksiä. Toisessa yrityksessä oltiin sitä mieltä, että oppimisvaikeudet tulisi tietää todella tarkkaan, koska heidän työnsä on niin kiireistä. Muissa yrityksissä ajateltiin, että oppilaan oppimisvaikeuksista on hyvä tietää silloin, jos ne vaikuttavat työn tekemiseen.

Työpaikalta vaaditaan suvaitsevaa ilmapiiriä ja ohjaajalta kannustavaa ja ymmärtävää, mutta jämäkkää otetta. Työyhteisöltä vaaditaan kärsivällisyyttä ohjaamiseen. Opiskelijan lähellä työskentelevistä voidaan nimetä tukihenkilö. Ennen työssäoppimisjaksoa opiskelijaa valmennetaan työhön. Opiskelijan kanssa käydään läpi työelämän pelisääntöjä ja odotuksia, joita sekä oppijalla että työpaikalla on jaksoa varten. Erityisen tärkeää on perehtyä työturvallisuusasioihin. Tarvittaessa sovitaan erilaisesta työajasta ja työn jaksotuksesta. Erityisopiskelija tarvitsee työssäoppimisjaksojen aikana opettajan tiivistä yhteydenpitoa. Hyvin hoidettu työssäoppimisjakso kantaa opiskelijaa itseensä ja osallistuvaan elämään. (Kokemäenjokilaakson ammattiopisto 2007.)

Suomessa haastatelluista erityisoppilaista 92 prosenttia oli päässyt oppimaan työssä haluamiinsa työpaikkoihin. Yhteistyöoppilaitoksen ERVA kertoikin, että Jyvässeudun yritykset ottavat hyvin erityisoppilaita työssäoppimaan. Oppilaitoksella on jo ennestään paljon tietoa, mihin erityisopiskelijoita voi tarjota. Jyväskylässä on hyvin kehittynyt työpaikkaohjaajien koulutus, ja tämän vuoksi oppilaat on helppo päästää työssäoppimaan. Englannista emme saaneet vastaavia tutkimustuloksia, koska siellä ei ole vastaavaa työssäoppimisjärjestelmää kuin meillä.

Haastattelemamme opiskelijat olivat olleet pääsääntöisesti suurtalouksien keittiöissä työssäoppimassa, esimerkiksi yläasteen keittiöllä ja vanhusten päiväkeskuksessa. Heidän työtehtäviinsä kuuluivat avustavat keittiötyöt, kuten astiahuolto, yleisestä siisteydestä huolehtiminen ja kylmäkön tehtävät. Työssäoppimisjaksolta saadut arvosanat jakautuivat laajasti, välille *H3-K5. Mitä hankalammasta oppimishäiriöstä on kyse, sitä hankalampaa oppiminen on. Esimerkiksi *H3-arvosanan saaneella opiskelijalla on laaja oppimisvaikeus, vaikeita häiriöitä keskittymisessä ja lukihäiriö, kun taas K5-arvosanan saaneella opiskelijalla on lievä oppimisvaikeus ja hahmottamisen häiriö (stereonäkö puuttuu). Seuraavaksi käsittelemme, millaisia ammattitaitovaatimuksia koulutus ja työelämä asettavat opiskelijalle.

6 HOTELLI- JA RAVINTOLA-ALAN AMMATITAITOVAATIMUKSET

6.1 Valtakunnallisen opetussuunnitelman mukaiset ammattitaitovaatimukset

6.1.1 Hotelli- ja ravintola-alan koulutusohjelmien tavoitteet

Valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteella työntekijän tulee hallita seuraavia asioita. Hotelli- ja ravintola-alan perustutkinnon suorittaneella on oltava monipuolinen käsitys hotelli- ja ravintola-alasta työhön ja vapaa-aikaan liittyvien majoitus- ja ravitsemispalvelujen tuottajana. Opiskelijan on tunnettava hotelli- ja ravintola-alan tuotteet ja palvelukokonaisuus sekä alan kotimaisten ja kansainvälisten asiakkaiden odotuksia ja tarpeita. Hänen on osattava toimia liikeyrityksen toimintaperiaatteiden ja -ohjeiden mukaan kannattavuuteen pyrkien. Hänellä on oltava hyvät kommunikaatio- ja vuorovaikutustaidot sekä kyky toimia joustavasti ryhmässä ja nopeasti vaihtuvissa tilanteissa. Hänen on oltava työssään myyntihenkinen, omatoiminen, kohtelias ja ystävällinen. Hänen on oltava ulkoiselta olemukseltaan huoliteltu ja siisti. Hänellä on oltava tehtävien edellyttämä kielitaito. Hänen on suhtauduttava alkoholiin asiallisesti ja noudatettava työssään anniskelumääräyksiä. Hotelli- ja ravintola-alan perustutkinnon suorittaneella on oltava monipuoliset perusvalmiudet toimia hotellien, ravintoloiden tai rahti- ja matkustaja-alusten myynti-, asiakaspalvelu-, ruokatuotanto- ja puhtaanapitotehtävissä. (Opetushallitus 2000a.)

Ravintolan ruokatuotannon koulutusohjelman (**ravintolakokki**) suorittaneen on osattava työskennellä sekä itsenäisesti annettujen ohjeiden mukaan että työryhmän aktiivisena jäsenenä. Ravintolakokin on osattava valmistaa terveellistä, maukasta ja monipuolista ruokaa ottaen huomioon gastronomian vaatimukset. Hänen on hallittava ruoanvalmistuksessa tarvittavat kädentaidot. Hänen on osattava toimia ruoanvalmistuksessa taloudellisesti ja kannattavasti. Hänellä on oltava esteettistä näkemystä. Hänen on hallittava työssä vaadittava kielitaito. Ravintolapalvelun koulutusohjelman (**tarjoilija**) suorittaneen on osattava toimia anniskeluravintolan tarjoilu-, myynti-, kassa- ja muissa asiakaspalvelutehtävissä. Hänen on tunnettava ravintolan palvelukokonaisuus ja osattava aktiivisesti myydä ravintolatuotteita. Hänellä on oltava hyvät kommunikaatio-

tio-, myynti-, vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidot. Tarjoilijan on oltava myös kielitaitoinen. (Opetushallitus 2000a.)

6.1.2 Catering-alan koulutusohjelmien tavoitteet

Catering-alan perustutkinnon suorittaneella on oltava asiakaslähtöinen catering-alan perusammattitaito sekä hyvä tietämys suurtalousteknologiasta, ravitsemuksesta ja toiminnan tuloksellisuudesta. Tutkinnon suorittaneen on osattava tuottaa päivittäisiä ateriakokonaisuuksia sekä edustus- ja juhlapalveluja monenlaisille asiakasryhmille. Hänen on osattava suunnitella, arvioida ja kehittää omaa toimintaansa. Hänen on noudatettava työssään elintarvikehygienian, omavalvonnan sekä työ- ja asiakasturvallisuuden vaatimuksia. Hänen on osattava toimia kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. Hänen on oltava palvelu- ja myyntihenkilö ja yhteistyökykyinen sekä joustettava tilanteiden mukaan. Hänen on osattava palvella asiakkaita molemmilla kotimaisilla ja vähintään yhdellä vieraalla kielellä. Catering-alan perustutkinnon suorittaneella on oltava monipuoliset valmiudet ruokatuotanto-, puhtaanapito-, asiakaspalvelu- ja jakelutehtäviin erityyppisissä suurtalouksissa, kuten henkilöstö- ja opiskelijaravintoloissa, sairaaloissa ja hoitolaitoksissa, vanhusten palvelutaloissa, päiväkodeissa ja kouluissa, puolustusvoimissa, kahviloissa, pikaruokapaikoissa tai juhlapalveluyrityksissä. Lisäksi hänellä on oltava erikoistunut osaaminen valitsemansa koulutusohjelman perusteella joko catering-alan ruuanvalmistuksen tai asiakaspalvelun vastuullisiin tehtäviin. (Opetushallitus 2000b.)

Ruoka- ja asiakaspalvelun koulutusohjelman (**palveluvastaava**) suorittaneella on oltava perusvalmiuksien lisäksi erikoistuneet valmiudet catering-alan asiakaspalvelu- ja myyntitehtäviin. Palveluvastaavan on osattava hoitaa ruokien ja juomien myynti, tarjoilu ja jakelu, ruokatilausten vastaanotto sekä ruokien kuljettamisen vaatima pakkaaminen, astiahuolto ja jakelu. Palveluvastaavan on osattava hoitaa tilaus- ja edustustarjoilu. Hänen on tunnettava kansallista ja kansainvälistä ruoka-, juoma- ja tapakulttuuria. Hänellä on oltava tilanneherkkyyttä, hyviä organisointi- ja vuorovaikutustaitoja sekä myyntihenkisyyttä. Suurtalouden ruokatuotannon koulutusohjelman (**suurtaloukokki**) suorittaneella on oltava perusvalmiuksien lisäksi erikoistuneet valmiudet catering-alan ruuanvalmistukseen, ruokalistan ja annosten suunnitteluun, elintarvikkeiden käsittelyyn ja erityisruokavalioruokien valmistamiseen. Suurtaloukokin on

hallittava ruuanvalmistuksessa tarvittavat kädentaidot ja teknologia. Hänellä on oltava sekä kyky että halu tehdä hyvää ruokaa asiakaslähtöisesti ja taloudellisesti. Lisäksi suurtaloukokin on tunnettava sekä kansallista että kansainvälistä ruokakulttuuria. (Opetushallitus 2000b.)

6.1.3 Elintarvikealan koulutusohjelmien tavoitteet

Elintarvikealan perustutkinnon tulee tuottaa opiskelijalle sellaiset perusvalmiudet, että hän osaa toimia avustavana henkilönä elintarviketeollisuuden eri toimialueiden tuotannossa. Hän osaa käsitellä ja säilyttää elintarvikkeita niiden laadun heikentymättä ja osaa seurata aistinvaraisesti sekä erilaisilla kemiallisilla ja fysikaalisilla mittauksilla elintarvikkeiden ja raaka-aineiden laatua. Hän osaa työskennellä elintarvikkeiden tuotannossa hygieni- ja työturvallisuusohjeiden mukaisesti ja osaa omatoimisesti huolehtia henkilökohtaisesta hygieniastaan. Hän osaa työskennellä yrityksen laatu-, ympäristö- ja omavalvontajärjestelmän mukaisesti. Hän osaa huolehtia valmistettavien elintarvikkeiden turvallisuudesta. Elintarvikealan perustutkinnon tulee tuottaa opiskelijalle myös sellaiset perusvalmiudet, että hän osaa työskennellä ergonomisesti ja ylläpitää työ- ja toimintakykyään. Hän osaa toimia itsenäisesti ja ryhmän jäsenenä ja on myös aloitteellinen ja aktiivinen. Hän selviää uusista tilanteista, osaa hahmottaa ja ratkaista ongelmia ja pystyy kehittämään itseään. Hän pystyy noudattamaan työaikoja ja muita yrityksen käyttäytymisnormeja. Hän ottaa vastuuta omista tehtävistään ja ymmärtää toimintansa merkityksen tuotteiden laadun ja yrityksen toiminnan kannalta. (Opetushallitus 2000c.)

Leipomoalan koulutusohjelman (**leipuri-kondiittori**) tulee tuottaa opiskelijalle sellaiset valmiudet, että hän osaa toimia leipuri-kondiittorina pienissä ja keskisuurissa leipomoissa ja konditorioissa tai teollisuusleipomoissa, paistopisteissä, kahvila-konditorioissa, suurtalous- ja ravintola-alan toimipisteissä sekä pitopalveluyrityksissä. Hän osaa valmistaa ruoka- ja kahvileipiä, leipomoeineksiä tai konditoriatuotteita sekä käsityövaltaisessa että automatisoidussa tuotannossa. Hän osaa toimia teollisuusleipomoissa yhteistyössä toisten työntekijöitten kanssa, niin että tuotanto linjalla jatkuu joustavasti, turvallisesti ja hygieenisesti. Paistopisteissä ja kahvila-konditorioissa hän osaa käyttää asiakaspalvelu- ja markkinointitaitojaan. (Opetushallitus 2000c.)

6.2 Työelämän vaatimukset ammattitaidolle

Hotelli- ja ravintola-alan työ on hyvin vaihtelevaa ja haasteellista. Uutta opittavaa riittää ja jokainen työpäivä on taatusti erilainen. Alan työtehtäviä tehdään perinteisesti ryhmätyönä, joten yhteistyökyky ja joustava luonne ovat alalla tärkeitä ominaisuuksia. Ihmisille, jotka pitävät vuorotyöstä, asiakaspalvelusta, musiikista, ravintoloiden ja hotelleiden omanlaisesta tunnelmasta ja itsensä jatkuvasta kehittämisestä, työ sopii mitä parhaiten. Tulevaisuudessa kielitaidon osuus korostuu, ja sitä tullaan vaatimaan lähes kaikkialla.

Entiset ammattinimikkeet alkavat menettää merkitystään. Suunnitelmallinen työnkierto tehtävästä toiseen on yleistynyt. Alalla käsite ammattitaito on jouduttukin määrittämään uudestaan. Nykyään alan työntekijöihin kohdistuu korkeita vaatimuksia. Entisen erikoisosaamisen sijaan moniammattisuus ja -taitoisuus korostuvat alalla, ja nykyinen työnkuva kattaakin useita erilaisia tehtäviä. Yritysten on kiristettävä koko ajan paremman tuloksen toivossa, koska raha sanelee palveluyritysten toimintaa mitä enenevässä määrin. Haastattelemiemme yritysten päälliköt suhtautuivat erityisopiskelijoihin ennakkoluulottomasti. Kaksi yritystä haluaisikin lisätä yhteistyötä oppilaitosten kanssa, ja ne voisivat ottaa enemmän erityisopiskelijoita työssäoppimaan.

Haastattelemissamme jokaisessa työelämän kohteessa on vuosittain maksimimäärä työssäoppijoita eli kolme opiskelijaa / osasto / opiskelujakso. Erilaisista oppijoista kyseisissä paikoissa ei kuitenkaan juuri ollut kokemusta. Kokemuksia oli vain muutamia tai ei ollenkaan. Esimerkiksi yhdessä työelämän kohteessa ei ollut ollut erityisopiskelijoita ravintolapuolella, mutta vastaanotossa työskentelee tälläkin hetkellä henkilö, jolla on lukivaikeus. Toisessa työelämän kohteessa tehdään aktiivista yhteistyötä Kuhankosken erityisammattioppilaitoksen kanssa. Sieltä tulee sinne työssäoppijoita tasaisin väliajoin.

Haastattelemistamme opiskelijoista 92 % oli sitä mieltä, että he saavuttavat valmistuksessaan työelämässä vaadittavan ammattitaidon. Asiaa he perustelivat sillä, että:

”Olen varma, että olen saavuttamassa vaadittavan ammattitaidon, koska olen ollut koulussa aina.”

”Uskon, koska olen osallistunut ahkerasti opiskeluun.”

Toisin kuin Suomessa, Englannissa työelämä on hierarkkisempaa edelleen. Siellä on nykyäänkin kapea-alaisia työeläviä, eli esimerkiksi ravintoloissa on erilliset henkilöt astiahuoltoon, pöytien pyyhkimiseen ja ruoanlaittoon. Tämän vuoksi erilaiset opiskelijat työllistyvät helpommin siellä.

6.3 Opiskelijoiden käsityksiä omasta ammattitaidosta ja sen kehittymisestä

Tutkimuksen mukaan erityisopiskelijoista, jotka valmistuvat suurtalouskokeiksi, 42 prosenttia aikoo työskennellä valmistuttuaan suurtalousalalla. Opiskelijoista 25 prosenttia on sitä mieltä, että saattavat työskennellä tulevaisuudessa alalla, ja 25 prosenttia sitä mieltä, etteivät missään tapauksessa. Heitä kiinnostavat muun alan työt. Yksi vastaajista ei osannut sanoa kysymykseen mielipidettään.

Kysyimme opiskelijoilta myös, millaisia asioita heidän mielestään suurtalouskokin työssä tulee hallita. Haastattelemistamme kukaan ei osannut sanoa työelämän vaatimia taitoja. Autettuamme kysymyksen aukaisussa saimme kuitenkin opiskelijoilta muutamia vastauksia. He olivat samaa mieltä kanssamme, että suurtalousalalla tulee osata vuorovaikutustaitoja ja ruoanvalmistustaitoja ja että puhtaanapito on erittäin tärkeää.

Vaikka opiskelijat eivät osanneetkaan nimetä tiettyyn työtehtävään kuuluvia tietoja ja taitoja, heillä oli pääsääntöisesti realistinen kuva omasta osaamisestaan ja kyvyistään. Opiskelijat olivat myös sitä mieltä, että koulutus on antanut heille hyvät edellytykset ammatin harjoittamisessa. Opiskelijat kokivat, että heidän ammattitaidon kehittymistään koulutuksen aikana on parhaiten tukenut työssäoppiminen. Myös opetuskeittiotunteja pidettiin ammattitaidon kehittymisen kannalta tärkeinä. Opiskelijoista vain muutama uskoi pystyvänsä itsenäiseen työskentelyyn suurtalouskokkina. Opiskelijoiden arviot omasta osaamisestaan ovat senkin vuoksi selvästi realistisia, sillä ne ovat samansuuntaisia kuin työelämän antamat työssäoppimisen arvosanat. Yhteistyöoppilaitoksessamme Suomessa erityisopettajat kertoivat, että on yksilöstä kiinni, kuinka erityisopiskelija osaa arvioida omaa ammattitaitoaan. Osa tavoittelee kykyjä, joita heillä ei ole, ja osa heistä taas aliarvioi taitojaan. Haaste onkin saada opiskelijan ja opetushenkilöstön käsitykset ammattitaidosta yhteisiksi. On saatu selville, että opiskelijoiden itsearviointi lisää realistisen ammattitaitokäsityksen muodostumista.

6.4 Erityisopiskelijoiden työelämään siirtyminen

Suomessa yhteistyöoppilaitoksen edustajat olivat sitä mieltä, että mietittäessä työelämän resursseja on erityisopiskelijoiden työpaikan realistinen saanti hankalaa. Valtio pyrkii edesauttamaan opiskelijoiden työllistymistä erilaisilla tukirahoilla. Oppilaitoksen erityisopettajat mainitsevat näistä muun muassa erityistyöllistämistuen, pitkäaikaistyöttömän tuen ja erilaiset projektit. Heidän mielestään näissä on menty joka tapauksessa alaspäin, koska erityisopiskelijoiden määrä on jatkuvassa kasvussa. Erityisopiskelijat työllistyvät pääsääntöisesti avustaviin tehtäviin. Poikkeuksiakin on, he kertoivat esimerkin entisestä erityisopiskelijastaan, joka toimii tällä hetkellä esimiesasemassa.

Työelämän edustajat miettivät erityisopiskelijan työllistämistä muun muassa seuraavaa:

”Riippuu oppimisvaikeudesta. Kyllä otamme vastaan, koska se on tärkeää yrityksen imagon kannalta.”

”Riippuu hirveästi ohjauksen määrästä, että kuinka paljon opiskelija vaatii lisäohjausta. Jos tarvitsee paljon, niin ei oteta, koska ei ole aikaa ohjaukseen.”

”Mahdollisuuksien mukaan, riippuen tietenkin vaikeudesta.”

Työelämän edustajat ovat oppilaitoksen kanssa samaa mieltä siitä, että he palkkaisivat erityisopiskelijoita avustaviin tehtäviin. He miettivät asiaa kuitenkin monesta näkökulmasta. Erityistä tukea tarvitseva työntekijä voi olla työnantajalle riski sairaspöissaolojen vuoksi. He kertoivat myös, että hankalaa voi olla myös siksi, että työntekijöiden tulee olla moniosaajia, eikä erityistä tukea tarvitseva työntekijä välttämättä kykene tähän. Toisaalta työelämän edustajista osa painotti myös sitä, että erityisopiskelijat ovat hyviä ja motivoituneita siinä, mitä osaavat. Erityisopiskelija voi innostua olemaan esimerkiksi astiahuollossa siksi, että työpaikalla on niin suuri astianpesukone. Eräs työpaikan edustajista nosti esille myös sen, että heidän palkkaamisestaan tulee ajan myötä varmasti ”pakkovelvoite”, koska valtiolla on velvollisuus työllistää.

Teoriassa myös Englannissa erityistarpeisilla on pääsy töihin minne tahansa. Jokaisen yrityksen on noudatettava ”Access Code”-mallia, joka antaa kaikille mahdollisuuden työntekoon. Tällöin 16–18 –vuotiaille annetaan mahdollisuus jäädä työelämään työharjoittelun (meidän TET-jakson) jälkeen. Se auttaa koulua ja nuorta päättämään elämästään. (Groom 2007.) Kuvio 7 antaa viitteitä hampurilaisravintolasta työpaikkana.

KUVIO 7. Hampurilaisravintola Northamptonissa.

Case Burger King - Englanti

”Meillä Burger Kingissä työssäoppijoita on noin 10 kuukaudessa. Olen ollut täällä töissä 17 vuotta ja ohjannut vain kolmea erityisopiskelijaa sinä aikana. Burger King on päättänyt, ettei erityistukea tarvitsevia oteta enää työssäoppimaan, eikä töihin. Tämä johtuu siitä, että työelämän tahti on niin kovaa. Itse olen sitä mieltä, että erityisopiskelijat olisivat mukava väripilkku täällä.”

Case Pub – Englanti

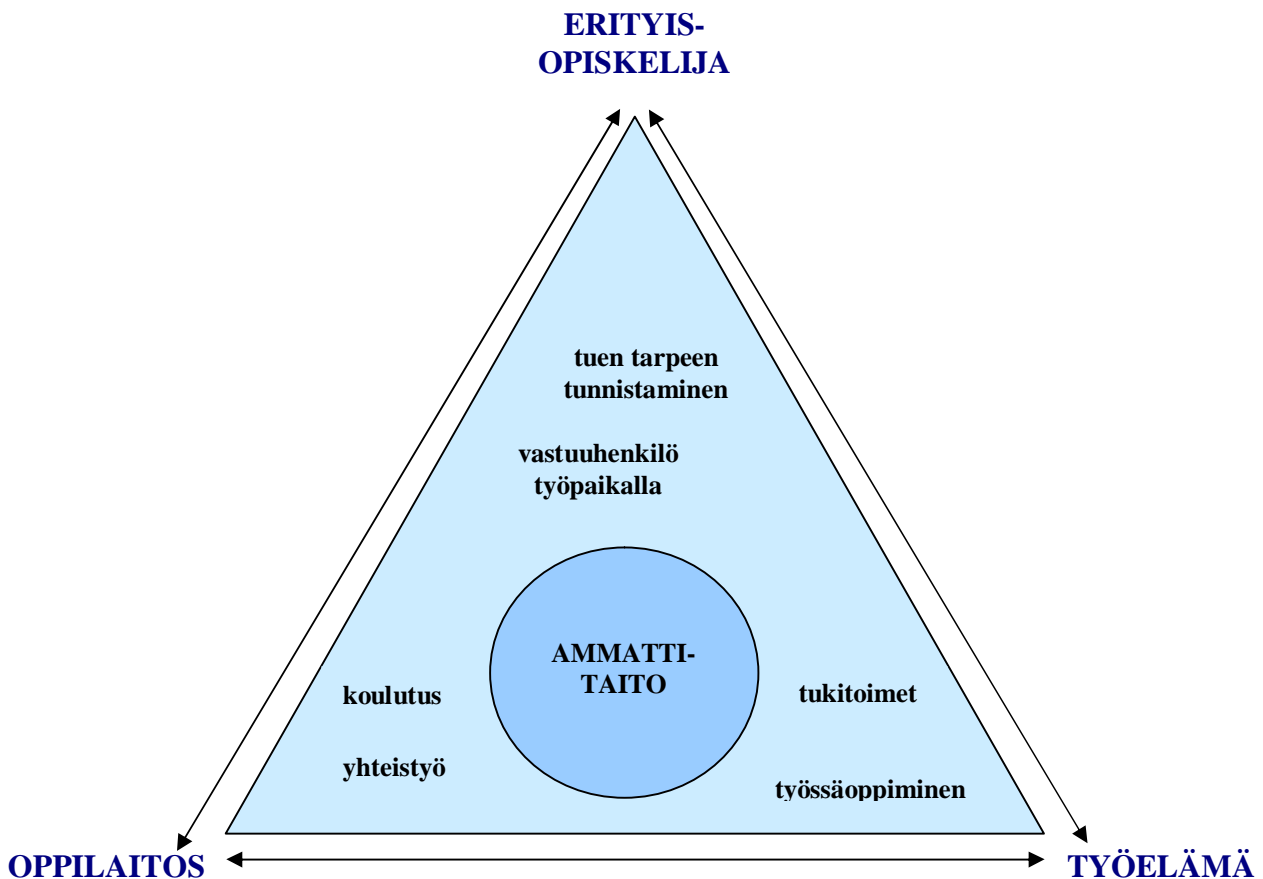
”Meille myös erityisopiskelijat ovat tervetulleita töihin. Kaikki käyvät kuitenkin saman valintaprosessin.”

Kuten yllä esittämistämme esimerkeistä huomaa, erityisopiskelijoiden asema työelämässä ei ole helppo myöskään Englannissa. Mielestämme on erikoista, että suuri hampurilaisketju on ottanut linjan, että ei erityisopiskelijoita oteta työssäoppimaan eikä töihin. Voisi kuvitella, että suuri yritys haluaisi olla esimerkkinä muille. Haastattelemamme pubin esimerkistä huomaa, että erityisopiskelijat eivät todellisuudessa työllisty sinne, koska eivät kuitenkaan läpäise valintaseulaa.

7 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

Seuraavaksi esittelemme työmme viitekehysten, tutkimuksen kulun ja tarkastelemme tutkimuksemme luotettavuutta. Alla olevaan kuvioon olemme keränneet ammattitaidon kehittymiseen vaikuttavia asioita.

7.1 Kokoava viitekehys

KUVIO 8. Kokoava viitekehys.

Yllä esitetystä kuviossa 8 esitämme työmme kokoavan viitekehysten, jossa näkyy erityisopiskelijan, oppilaitoksen ja työelämän suhde ammattitaidon kehittämisessä. Päätimme käyttää viitekehysten mallissa Kolbin (1984, 4) kokemuksellisen oppimisen kolmiota. Se kertoo koulutuksen, työelämän ja yksilön kehityksestä ja näiden kolmen kiinteästä yhteistyöstä kokemuksellisen oppimisen kentässä. Kolmion sisällä olevat sanat liittyvät kaikki toisiinsa ja vaikuttavat yhdessä ammattitaidon kehittämiseen, joten emme ole yhdistelleet niitä viivoin tai nuolin.

7.2 Tutkimuksen kulku

7.2.1 Kehittämishankkeen aiheen suunnittelu

Olimme kiinnostuneita aiheesta, joka käsittelisi jotenkin Suomen ja Englannin koulutuksen eroja. Päätimme jo syksyllä, että lähdemme opiskelijavaihtoon Englantiin helmikuussa, ja siksi päätimme liittää opintomatkan kehittämishankkeeseemme. Päättämismuutoksemme muodostui, kuinka viimeisen vuoden hotelli- ja ravintola-alan erityisopiskelijat todellisuudessa työllistyvät. Halusimme myös vertailla Suomen ja Englannin koulutusjärjestelmien eroja erityisopetuksen hoitamisessa.

7.2.2 Tutkimuksen eteneminen

Tutkimuksemme eteni useammassa eri vaiheessa. Täällä Suomessa otimme ensin yhteyttä eri ammatillisiin oppilaitoksiin ja selvitimme, mikä oppilaitos olisi halukas yhteistyöhön kanssamme. Saimme suostumuksen yhteistyöstä erään oppilaitoksen rehtorilta. Hän valtuutti oppilaitoksen ERVAn ”tutoriksimme”. ERVA ottikin meihin nopeasti yhteyttä, ja sovimme kehittämishankkeemme etenemisestä ja aikataulusta.

Haastattelimme opiskelijoita Suomessa kyselylomakkein. Työelämän mielipiteitä kartoitimme henkilökohtaisilla haastatteluilla. Kävimme viidessä erityyppisessä hotelli- ja ravintola-alan yrityksessä: liikennemyymälässä, pubissa, ruokaravintolassa, henkilöstöravintolassa ja hotellin yhteydessä olevassa ravintolassa. Näissä yrityksissä haastattelimme ravintolapäälliköitä ja työpaikkaohjaajia. Englannissa käydessämme haastattelimme yliopiston erityiskasvatustieteiden professoreja, peruskoulun erityisopettajaa ja opinto-ohjaajaa, erityisopettajaa ja poikakoulun opettajaa. Opiskelijoita haastattelimme henkilökohtaisesti yliopistolla ja yläasteella. Työelämän edustajista haastattelimme liikeideoiltaan samantyyppisten yritysten edustajia kuin Suomessakin, jotta vertailtavuus olisi helpompaa.

Nauhoitimme haastattelut ja teimme niistä myös kirjalliset muistiinpanot. Haastatteluiden nauhoitus antoi mahdollisuuden kuunnella haastateltavaa tarkemmin ja tehdä lisäkysymyksiä, koska kaikkea ei tarvinnut saada kirjalliseen muotoon. Saatuamme Suomen ja Englannin yhteistyöoppilaitoksista opiskelijoilta vastaukset purimme tulokset Excel-työkirjaan. Saatuamme tutkimuksemme laajan tietopohjan, hankimme spesifimpää tietoa henkilökohtaisilla haastatteluilla.

Jouduimme tässä vaiheessa muuttamaan tutkimusongelmaamme, koska saimme tietää, ettei kyseisestä aiheesta ole mahdollista saada vielä tietoa, koska hotelli- ja ravintola-alan perustutkinnosta ei ole vielä valmistunut ainuttakaan erityisopiskelijaa. Opiskelijoiden vastauksia purkaessamme huomasimme, että tutkimusongelmamme voisi olla erityisopiskelijoiden ammattitaitoon liittyvä. Päädyimmekin tarkastelemaan toisen asteen viimeisen vuoden erityisopiskelijoiden käsityksiä heidän omasta ammattitaidostaan.

7.3 Luotettavuus

Aineiston luotettavuutta tarkastellaan sen reliabiliuden ja validiuden avulla. Reliabiliudella tarkoitetaan tuloksen pysyvyyttä, eli se on sitä parempi, mitä vähemmän sattuma vaikuttaa tuloksiin. Validius on tietojen pätevyys eli sen avulla ilmaistaan, mitataanko sitä, mitä pitäisi vai jotakin muuta. (Kuukasjärvi 2007, 8.)

Tutkimuksemme reliabiliuteen saattavat vaikuttaa haastatellun rehellisyys, kiireisyys tai ”huono päivä”. Näihin asioihin olemme pyrkineet vaikuttamaan muun muassa kertomalla, että tiedot ovat ehdottoman luottamuksellisia ja ettei kehittämishankkeessamme yksittäinen vastaaja paljastu. Myös aikataulut pyrimme tekemään mahdollisimman hyvin haastateltavien toiveiden mukaisiksi.

Tutkimuksemme validiutta puolustaa (oppilaitos, opiskelija, työelämä) haastattelujamme tehdessämme huomaamamme vastausten saturaatio. Se tarkoittaa kylläntymistä eli sitä, että tehdään otos tutkimusta varten ja saadaan tarpeeksi monelta vastaajalta samaan kysymykseen sama vastaus. Täten ei ole hyötyä suurentaa otosta. Myös käyttämämme monipuoliset erilaiset aineistot ja menetelmät vahvistavat tässä tutkimuksessa toiminutta triangulaatiota. Triangulaatiolla tarkoitetaan erilaisten aineistojen, teorioiden ja menetelmien käyttöä samassa tutkimuksessa, ja tämä lisää tutkimuksen luotettavuutta. (vrt. Kuukasjärvi 2007.)

Olemme tyytyväisiä siihen, että opiskelijat täyttivät kyselylomakkeet kiinnostuneesti ja keskittyneesti. Kaikki vastauslomakkeet olivat käyttökelpoisia, emmekä joutuneet poistamaan yhtään vastausta. Olemme kiitollisia myös siitä, että haastatellessamme opiskelijoita uudelleen saadaksemme lisätietoja he vastasivat kysymyksiimme kiinnostuneina.

Tutkimuksessamme Suomesta oli mukana vain yksi oppilaitos, joten suhteellisen pienen otoksen vuoksi tutkimustuloksia ei voida yleistää. Englannin oppilaitoksista saamamme tulokset vahvistavat kuitenkin hieman otosta ja lisäävät sitä kautta myös tutkimuksen luotettavuutta.

Pohdimme kuitenkin sitä, olisimmeko voineet asetella jotkin kysymykset kysymyslomakkeeseen hieman toisin tai avata niitä joillain tavoin. Esimerkiksi erityisopetuksen luokittelukohdassa eräs opiskelija vastasi hänellä olevan näkövamma, mutta kun tarkensimme tietoa, niin selvisi, että hänellä on silmälasit. Hän ei siis tiedä, mitä näkövammalla tarkoitetaan. Mietimme myös muutamien kysymysten kohdalla, ovatko opiskelijat vastanneet rehellisesti vai ”huumorilla”. Esimerkiksi eräs opiskelija oli vastannut hänellä olevan päihdeongelma, mutta tehdessämme haastattelua kävi ilmi, että hän oli vitsailnut. Jos olisimme olleet paikalla kyselyä täyttätessä, olisivatko opiskelijat vastanneet rehellisesti kaikkiin kysymyksiin? Toisaalta, onko yksikään tutkimusmenetelmä täysin luotettava ja varma?

7.4 Tulosten tarkastelua

Olemme tarkastelleet kaikkia tutkimustuloksia teoriaosan lomassa. Kehittämishankkeemme päätutkimusongelmana oli selvittää toisen asteen viimeisen vuoden erityisopiskelijoiden käsityksiä omasta ammattitaidostaan, ja tähän saimmekin selvän vastauksen. Erityisopiskelijoiden käsitykset omasta ammattitaidostaan ovat pääsääntöisesti realistisia. Ainoastaan muutamia poikkeuksia löytyy, ketkä eivät osaa arvioida osaamistaan.

8 POHDINTA

Professori Keltinkangas-Järvinen (2007) kertoo, että ihmisten erilaisuuden sietokyky on heikentynyt. Tästä syystä erilaista lasta ei aina ymmärretä, ja erilaisuudelle haetaan aina äärimmäisessäkin tapauksessa jokin diagnoosi, jolla erilaisuutta määritellään. Keltinkangas-Järvinen on sitä mieltä, että puhuttaessa erilaisesta tarkoitetaan yleensä jotakin kummallista, outoa ja vaikeaa.

Mielestämme jokainen on erilainen oppija, koska jokainen oppii monin eri tavoin. Oppilaiden yksilölliset erot tulevat ilmi kaikissa oppimistilanteissa, esimerkiksi kognitiivisten kykyjen, sosiaalisten valmiuksien, opiskeluun asennoitumisen ja motivoitumisen eroina, jolloin samanikäistenkin oppilaiden joukossa on oppimisedellytyksiltään, harrastuneisuudeltaan ja vahvuuksiltaan erilaisia oppijoita. (Poutiainen 2007, 6.) Oppimisvaikeudet eivät estä oppimista, eikä se tarkoita, että oppimistulos olisi huonompi kuin muilla. Oppiminen voi kuitenkin tapahtua eri reittiä ja eri tahtiin kuin opiskelijalla, jolla ei ole oppimisvaikeutta. (Heinikainen & Kuronen 2005.)

Erityistä tukea saavien oppilaiden lukumäärä on lisääntynyt vuosi vuodelta hurjasti. Vastaavia tuloksia saimme myös tutkimuksessamme. Erityisopiskelijoiden määrän kasvu johtuu siitä, että nykyään heidän tunnistamisensa on herkempää, ja nykyaikana on paljon moniavioisia ja rikkonaisia perheitä.

Yhteistyöoppilaitoksessamme Suomessa on 750 opiskelijaa. Heistä 10 prosenttia on erityisopiskelijoita, catering-alalle suuntautuneista 25 prosenttia on erityisopiskelijoita. Tämä on paljon enemmän kuin hotelli- ja ravintola-alalla, mikä johtuu mielestäm-

me siitä, että suurtalouksissa työskentelee samanaikaisesti useita henkilöitä, toisin kuin ravintoloissa. Suurtalouksissa on eriytyneemmät työtehtävät, mikä helpottaa erityisopiskelijoiden sijoittumista alalle. Tutkimukseemme vastanneista 37 prosentilla oli jonkinasteisia oppimisvaikeuksia. Yhteistyöoppilaitoksessamme kehityksen viivästyminen ja kielelliset vaikeudet olivat yleisimmät oppimisvaikeudet. Englannissa haastattelimissamme oppilaitoksissa yleisimpiä oppimisvaikeuksia olivat ADHD, dysleksia, käyttäytymishäiriöt ja Touretten oireyhtymä. Yhteistyöyrityksistä saimme selville niissä esiintyneen eniten sosiaalista sopeutumattomuutta. Tutkimuksessamme henkilöillä, joilla oli oppimisvaikeuksia, esiintyi samanaikaisesti jonkin muun oppimisvaikeuden lisäksi eniten keskittymisen häiriöitä, lukihäiriöitä ja aivoperäisen toiminnan häiriöitä.

Erityisopiskelijoille tehdään HOJKS eli henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Suomessa haastatteluun vastanneilla opiskelijoilla HOJKS oli tehty 12:lle ja 11 opiskelijaa koki, että suunnitelmasta on ollut hyötyä opiskeluissa. Englannissa haastattelumalle erityisopetuksen ryhmälle oli tehty ryhmäkohtainen opetussuunnitelma ”ROJKS” eli GRP (*Group Education Plan*). Sen lisäksi neljälle opiskelijalle oli tehty IEP. Tutkimuksessamme selvisi, ettei kaikille opiskelijoille ole selvää, mikä on HOPS ja mikä on HOJKS. Opiskelijoista osa väitti heillä olevan HOJKS:in, vaikka ei heillä sitä olekaan oppilaitoksen mukaan. Erityisopetuksen vastaava arveli, että tämä saattaa johtua siitä, että kyseisillä opiskelijoilla on ollut HOJKS peruskoulussa tai sitten käsitteitä ei ole aukaistu heille. Työelämän edustajista puolet tiesi, mikä on HOJKS, ja puolet eivät tieneet. Ihmettelimme suuresti, mistä tällainen tietämättömyys johtuu. Onko niin, ettei käsitteitä yksinkertaisesti ole avattu opiskelijoille, vai ovatko he kenties olleet poissa silloin, kun asioita on käsitelty, ja näin on jäänyt aukkoja tietämykseen? Mielestämme opiskelijoiden olisi kuitenkin erittäin tärkeä tietää, miksi tällaiset suunnitelmat tehdään heitä varten. Mielestämme HOJKS on järjestelmänä hyvin kehitetty ja se auttaa opiskelijoita parempiin suorituksiin opiskelussa. HOJKS-järjestelmä on hieman arkaluontoinen, mutta positiivista on, etteivät opiskelijat itse koe sitä negatiiviseksi asiaksi. Se pidetään lisäksi luottamuksellisena, eli vain he tietävät suunnitelmasta, jotka oikeasti tietoa tarvitsevat.

Erityisopiskelijoille tarkoitettuja tukitoimia ovat muun muassa pienryhmäopetus, lukiopetus ja yksilöllinen tukioetus. Nämä samat tukitoimet tulivat myös tutkimuksessamme esille hyvinä keinoina edistää erityisopiskelijan oppimista. Suurin osa haasta-

telluista erityisopiskelijoista oli saanut mielestään tarvitsemaansa opetuksellista tukea. Ne, jotka vastasivat, että olisivat halunneet enemmän tukea, olisivat tarvinneet tai halunneet enemmän opettajan läsnäoloa ja yleisesti tarkempaa ohjeistusta. Tässä mielestämme näkyy hyvin juuri se, että nuoret haluaisivat ja tarvitsisivat nykyisin enemmän aikuisen läsnäoloa.

Ammattitaito kehittyy vaihe vaiheelta. Ensin on hallittava perustaidot, minkä jälkeen seuraava askel on teknisten taitojen opettelu. Viimeisenä muodostuu systemaattisen ajattelun taso, jolloin yksilö pystyy soveltamaan tietoa. Tutkimuksemme erityisopiskelijoiden ammattitaito on mielestämme osalla perustaitojen tasolla ja osalla teknisten taitojen tasolla. Uskomme, että useasti yksilö, jolla on oppimisvaikeuksia, ei pääsekään koskaan ylimmälle tasolle eli organisatoriselle tasolle. Soveltamiskykyyn tarvitaan paljon, ja sille tasolle eivät edes kaikki ns. normaalitkaan opiskelijat yllä.

Työssäoppimisen järjestämisessä erityisopiskelijoille tarvitaan joskus tukitoimia. Työelämän edustajien mielestä henkilökohtaiset avustajat eivät tule kysymykseen. Heidän mielestään erityisopiskelijan työssäoppimisen vastuun tulisi olla kokonaan opettajalla, koska työssäoppimisajat ovat lyhyitä. Tällöin opiskelijat saisivat enemmän tukea työssäoppimisjaksollansa. Olemme samaa mieltä työelämän edustajien kanssa, koska olemme huomanneet tämän asian työskennellessämme erilaisissa ravintoloissa. Kiire on jatkuvaa, työvuorot venyvät, ja joissain paikoissa tilat ovat ahtaita. Näin tulee kovia haasteita kaikille, varsinkin erityisopiskelijoille.

Haastattelemiemme yritysten päälliköt suhtautuivat erityisopiskelijoihin ennakkoluultomasti. Uskomme, että tämä on osittain vääristynyt sanoma. Todellisuudessa erilaisuus koetaan aina hieman pelottavaksi ja ihmeelliseksi asiaksi, joka aiheuttaa väkisin ennakkoluuloja. Vaikka ravintolapäälliköt vastasivat, että voisivat ottaa erityisopiskelijoita töihin, niin uskomme, että todellisuus on kuitenkin toinen. Rivien välistä luettuna vastauksista kuvastui, että näin vastattiin vain sen vuoksi, että näin tulee tällaiseen kysymykseen vastata. Onhan tämä myös nähtävissä ravintola-alan yrityksissä, koska eihän niissä juurikaan erityisopiskelijoita työskentele.

Tutkimuksen mukaan erityisopiskelijoista, jotka valmistuvat suurtalouskokeiksi, lähes puolet aikoo työskennellä valmistuttuaan suurtalousalalla. Kysyimme opiskelijoilta, millaisia asioita heidän mielestänsä suurtalouskokin työssä tulee hallita. Haastattele-

mistamme kukaan ei osannut sanoa työelämän vaatimuksia. Autettuamme, saimme kuitenkin opiskelijoilta muutamia vastauksia. He olivat samaa mieltä kanssamme, että suurtalousalalla tulee osata vuorovaikutustaitoja ja ruoanvalmistustaitoja ja että puhtaanapito on erittäin tärkeää. Meitä ihmetytti tämä tutkimustulos, etteivät opiskelijat tiedä oman alansa ammattitaitovaatimuksia. Kuitenkin he osasivat realistisesti arvioida omaa osaamistaan ja sijoittumistaan työelämään. Miten tämä on mahdollista?

Kehittämishankkeemme päätutkimusongelmaan saimme selkeän vastauksen. Mielenkiintoista olisi jatkotutkimuksena selvittää, miten valmistuneet hotelli- ja ravintola-alan erityisopiskelijat ovat työllistyneet. Kyseisen tutkimuksen tekeminen mahdollistuu vasta muutaman vuoden päästä, kun hotelli- ja ravintola-alan perustutkinnosta valmistuu erityisopiskelijoita.

Olemme oppineet kehittämishanketta tehdessämme erittäin paljon erilaisista oppijoista. Olemme saaneet hyödyllistä tietoa ammattitaidon kehittymisestä ja yksilön ammatilliseen kasvuun liittyvistä asioista, mitkä auttavat meitä tulevaisuudessa ymmärtämään paremmin nuoria. Suomen ja Englannin koulutusjärjestelmien erot ovat tulleet meille myös tutuiksi.

Toisen maan koulutusjärjestelmään tutustuminen on avartanut meitä. Erilaiset toimintatavat ja monikulttuurisuus ovat haasteellisia kaikille. Esimerkiksi, jos pitäisi tästä kulttuurista vaihtaa toiseen opettamaan, olisi tavoissa ja kulttuurissa oppimista.

LÄHTEET

Aivohalvaus- ja dysfasialiitto. 2007. Viitattu 24.04.2007.
<http://www.stroke.fi/dysfasia.html>.

Byers, R. & Rose, R. 2004. Planning the Curriculum for Pupils with Special Educational Needs. 2nd Edition. RefineCatch Limited: Bungay

Coronaria Media Oy. 2007. Dyspraksia. Viitattu 24.04.2007.
<http://www.tohtori.fi/?page=6625671&search=dyspraksia>.

Farrel, M. 2004. Special Educational Needs - a resource for practitioners. T.J. International LTD: Cornwall.

Groom, B. 2007. Erityiskasvatuksen professori, Northamptonin yliopisto, Englanti. Haastattelu 22.01.2007.

Heinikainen, M. & Kuronen, I. 2005. Haasteellinen opiskelija ammatillisessa koulutuksessa ja ammattiosaamisen näytöissä. Viitattu 5.12.2006.
<http://www.mast.fi/kehy/tt.pdf>.

Ikonen, O. & Virtanen, P. 2007. Erityisopetuksen tilastoja vuodelta 2005. Teoksessa Ikonen, O. & Virtanen, P. (toim.) Erilainen oppija – yhteiseen kouluun. WS Bookwell Oy: Juva.

Ilveskoski, M. & Suvilehto, T. 2007. Erityisopettajat, JAO; Jopi-hanke. HOJKS-perusteet, laadinta ja ammatillinen erityisopetus. Luento 15.01.2007.

JAO. 2006. Opetussuunnitelma, yhteinen osa. Viitattu 23.04.2007.
<http://www.jao.fi/files/20060824095159.pdf>.

Javerdel. 2000. Mitä autismi on?. Viitattu 24.04.2007.
<http://www.tukiasema.net/teemat/artikkeli.asp?docID=200>.

Jyväskylän koulutuskuntayhtymä. 2005. Koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelma. Viitattu 23.04.2007. <http://www.jao.fi/files/20051006093641.pdf>.

Kemi-Tornion ammattiopisto. 2005. TukiOTTEita työssäoppimiseen ja tuettuun työllistymiseen. Viitattu 01.05.2007.
http://www.ktao.fi/otte/tuotteet/pdft/Tukiotteita_tyo.pdf.

Kokemäenjokilaakson ammattiopisto. 2007. Erityisopetus toimintaohje. Viitattu 03.05.2007.
<http://www.edu.fi/binary.asp?path=498;527;6981;8563;8783;8830;8833;15747;18691&field=FileAttachment&version=3>.

Kolb, D. 1984. Experiential learning: experience as the source of learning and development. Prentice-Hall Inc.: New Jersey

- Kuukasjärvi, M. 2007. Yliopettaja. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, ammatillinen opettajakorkeakoulu. Opinnäytetyö. Opetusmateriaali. 24.04.2007.
- Laakkonen, P. 2007. Ammatillinen erityisopettaja. Pohjois-Karjalan ammattiopisto. Mitä MBD, ADD ja ADHD tarkoittavat?. Opetusmateriaali. 29.03.2007.
- Lahtinen, T. 2005a. Aspergerin oireyhtymä. Viitattu 24.04.2007.
<http://www.dipoli.tkk.fi/ok/p/erilaisetoppijat/oppimisvaikeudet/Asperger.htm>.
- Lahtinen, T. 2005b. Erilainen oppija. Viitattu 24.04.2007.
<http://www.dipoli.tkk.fi/ok/p/erilaisetoppijat/oppimisvaikeudet/index.html>.
- Majamäki, M. 2006. Avoin yliopisto. Opas opiskeluun. Viitattu 02.10.2006.
<http://www.avoinyliopisto.fi/neuvonta/hops.html>.
- Opetushallitus. 1996. Laukkanen, R. (toim.) OECD-maiden koulutusjärjestelmät. Hakapaino Oy: Helsinki.
- Opetushallitus. 2000a. Hotelli- ja ravintola-alan ammatillisen koulutuksen opetus-suunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Viitattu 21.03.2007.
<http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/hotelli.pdf>.
- Opetushallitus. 2000b. Hotelli- ja ravintola-alan ammatillisen koulutuksen opetus-suunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Viitattu 02.05.2007.
<http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/catering.pdf>.
- Opetushallitus. 2000c. Elintarvikealan ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Viitattu 02.05.2007.
<http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/elintarvike.pdf>.
- Opetushallitus. 2005. Duunioppi: ammattitaito. Viitattu 21.03.2007.
<http://www2.edu.fi/duunioppi/index.php?id=47>.
- Opetushallitus. 2006. Suomen koulujärjestelmä. Viitattu 27.04.2007.
<http://www.oph.fi/SubPage.asp?path=1,438,4171>.
- Peltonen, M. & Puupponen, H. 2000. Erilaisuus työelämän voimavarana. PainoPorras Oy: Jyskä.
- Pesonen-Leinonen, E. 1999. Siivoussektori. Eroaako tulevaisuuden osaaminen nykyisyydestä? 3/1999. Helsinki.
- Poikela, E. 1998. Oppiminen, arviointi ja osaaminen. Teoksessa Hallitaanko ammatti? Pätevyyden määrittelyä arvioinnin perustaksi. Toim. A. Räisänen. Helsinki: Yliopistopaino, 43.
- Poutiainen, K. 2007. Tylsää hommaa ei ole. Keskisuomalainen 02.04.2007, 6.
- Pöppönen, T. 2005. Erilaiset oppijat oppilaanohjauksessa Hakunilan koulussa Vantaalla. Viitattu 5.12.2006. http://thesis.jyu.fi/opo/URN_NBN_fi_jyu-2006275.pdf.

- Pöyhtäri, M & Vuontisjärvi, R. 2000. Oppimisvaikeudet ja moniammatillinen yhteistyö. Pro gradu –tutkielma. Viitattu 24.04.2007.
<http://www.lapland.fi/oppiva/gradu/luku2.html>.
- Roikonen, H. 2007. Erilaiset lapset leimataan herkästi kummallisiksi. Keski-suomalainen 12.04.2007, 6.
- Rousi, H. 1991. Näkökulmia ammatillisen opettajankoulutuksen teoreettisiin lähtökohtiin. Sovellusalana sosiaalialan opettajankoulutus. Jyväskylän ammatillisen opettajakorkeakoulun julkaisuja 1. Jyväskylä.
- Ruoho, K., Ihatsu, M. & Kuorelahti, M. 2001. Käyttäytymishäiriöiset lapset ja nuoret. Teoksessa Jahnukainen, M. (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. WS Bookwell Oy: Juva.
- Ruohotie, P. & Honka, J. 2003. Ammatillinen huippuosaaminen. Kompetenssitutkimusten avaama näkökulma huippuosaamiseen, sen kehittämiseen ja johtamiseen. Skills-julkaisu. 2/2003. Hämeen ammattikorkeakoulu: Hämeenlinna.
- Räsänen, J. 1994. Työvalmennus. Opetus ja oppiminen käännekohtassa. WSOY:n graafiset laitokset Juva.
- Smith, A. 2007. Erityiskasvatuksen professori, Northamptonin yliopisto, Englanti. Luento 21.03.2007.
- Tilastokeskus. 2006a. Erityisopetus. Erityisopetukseen siirretyt peruskoulun oppilaat otto- tai siirtopäätöksen perusteella vuonna 2005. Viitattu 24.04.2007.
<http://www.tilastokeskus.fi/til/erop/tau.html>.
- Tilastokeskus. 2006b. Erityisoppilaita yhä lisää. Viitattu 07.03.2007.
http://www.stat.fi/til/erop/2005/erop_2005_2006-06-15_tie_001.html.
- Työministeriö. 1997. Opiskelemaan Isoon-Britanniaan. Punamusta: Helsinki.
- Verkkojulkaisut Oy internet-palvelut. 2007. Työssäoppiminen. Viitattu 07.05.2007.
http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/ammattillinen_koulutus_tyossa_o/tyossaoppiminen.html.
- Virtuaali AMK. 2006. Erilaiset oppijat ja oppimistyyli. Viitattu 5.12.2006.
<http://www.virtuaali-amk.fi/opintokokonaisuudet/573dcKvoL/1079535826404/1082111537180/1082117025880/1082117068467.html.stx>.
- VirtuOPO. 2005. Erilainen oppija? Viitattu 24.04.2007.
http://www.virtuopo.net/suomi/erilainen_oppija/.
- Wikimedia. 2007a. Integraatio. Viitattu 03.05.2007.
<http://fi.wikipedia.org/wiki/Integraatio>.
- Wikimedia. 2007b. Lukihäiriö. Viitattu 24.04.2007.
<http://fi.wikipedia.org/wiki/Dysleksia>.

LIITTEET

Liite 1a. Kysely- ja haastattelulomakkeet. Kyselykaavake opiskelijalle Suomessa.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
ammattillinen opettajakorkeakoulu
Riitta Hakola
Laura Korpinen
AJA6SPA

KEHITTÄMISIHANKE

1(6)

Hei!

Opiskelemme Jyväskylän ammattikorkeakoulussa, ammatillisessa opettajakorkeakoulussa. Teemme kehittämishanketta, jossa tutkimme erilaisia oppijoita. Tarkoituksemme on selvittää mm. kuinka valmistuvat opiskelijat työllistyvät. Haastattelumme sisältää henkilökohtaisia kysymyksiä, joten vastauksesi tulee jäämään nimettömänä tutkimustuloksiin. Jos tarvitsemme lisätietoa, tulemme ottamaan sinuun yhteyttä sähköpostitse.

Kiitos osanotostasi!

Terv. Riitta Hakola & Laura Korpinen

Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
 ammatillinen opettajakorkeakoulu
 Riitta Hakola
 Laura Korpinen
 AJA6SPA

KEHITTÄMISHANKE

2(6)

Nimi: _____ Ikä: _____ Luokka: _____

Sähköpostiosoite: _____

1. Koulutusohjelmani

2. Onko sinulla on oppimisvaikeuksia?

ei ole kyllä on

Mikä / mitä näistä?

Hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet

- ADHD
 muu, mikä? _____

Kielellinen vaikeus

- lukivaikeus
 lukihäiriö
 dysfasia
 dysleksia
 muu, mikä? _____

Vuorovaikutuksellinen tai käyttäytymishäiriö

- sosiaalinen sopeutumattomuus
 muu, mikä? _____

Lievä kehityksen viivästyminen

- laaja oppimisvaikeus
 muu, mikä? _____

Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
 ammatillinen opettajakorkeakoulu
 Riitta Hakola
 Laura Korpinen
 AJA6SPA

KEHITTÄMISHANKE

3(6)

Vaikea kehityksen viivästyminen

- keskivaikea kehitysvamma
 vaikea kehitysvamma
 muu, mikä? _____

Psyykinen pitkäaikaissairaus

- mielenterveysongelma
 päihdeongelma
 muu, mikä? _____

Fyysinen pitkäaikaissairaus

- allergia
 astma
 diabetes
 epilepsia
 syöpä
 autismi
 Aspergerin oireyhtymä
 kuulovamma
 näkövamma
 muu, mikä? _____

Liikkumisen ja motoristen toimintojen vaikeus

- cp-vamma
 lyhyt kasvuisuus
 tuki- ja liikuntaelinvamma
 muu, mikä? _____

- Muu syy, joka edellyttää erityisopetusta, mikä? _____

Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
 ammatillinen opettajakorkeakoulu
 Riitta Hakola
 Laura Korpinen
 AJA6SPA

KEHITTÄMISHANKKE

4(6)

3. Onko sinulle tehty

- HOPS (henkilökohtainen opiskelusuunnitelma) ja / tai
 HOJKS (henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma)?

4. Onko HOPSiasi tai HOJKSiasi päivitetty opintojesi kuluessa?

- HOPSia ei ole päivitetty HOJKSia ei ole päivitetty
 HOPSia on päivitetty HOJKSia on päivitetty

5. Onko HOPSista tai HOJKSista ollut hyötyä sinulle?

- ei ole ollut on ollut

6. Onko sinun arvosanojasi mukautettu (eli arvosana K5*-T1*)?

- ei ole mukautettu on mukautettu

Jos on, niin minkä aineen arvosanoja?

- matematiikka
 äidinkieli
 muut kielet (esim. englanti, ruotsi)
 ammattiaineet
 muita, mitä? _____

8. Oletko saanut tarvitsemaasi opetuksellista tukea opintojesi eri vaiheissa koulussa?

- en ole saanut olen saanut

Millaista opetuksellista tukea olet saanut?

- yksilöllistä opetusta
 pienryhmäopetusta
 lukiopetusta
 tukea ammattiosaamisen näytöissä
 tukea työssäoppimisessa
 muuta, mitä? _____

Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
 ammatillinen opettajakorkeakoulu
 Riitta Hakola
 Laura Korpinen
 AJA6SPA

KEHITTÄMISHANKE

5(6)

9. Keneltä olet saanut henkilökohtaista tukea?

- vanhemmilta
- ystäviltä
- oppilaanohjaajalta
- omalta opettajalta
- muuta, mitä? _____

10. Millaista tukea olisit kaivannut enemmän opintojesi aikana?

11. Oletko päässyt työssäoppimaan sellaisiin paikkoihin, joihin olet halunnut?

- en ole päässyt
- olen päässyt

12. Oletko saanut työssäoppimisjaksolla tarpeeksi ohjausta?

- en ole saanut
- olen saanut

Numeroi tärkeysjärjestykseen (5 = eniten, 1 = vähien, 0 = ei lainkaan; yhtä tärkeät merkitään samalla numerolla), millaista ohjausta olet saanut.

- omalta opettajalta
- työssäoppimisen ohjaavalta opettajalta
- työpaikkaohjaajalta
- työpaikan muulta henkilökunnalta
- henkilökohtaiselta avustajalta
- joltakulta muulta, keneltä? _____

13. Minkälaisissa työtehtävissä olet aikonut työskennellä tulevaisuudessa?

Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
ammattillinen opettajakorkeakoulu
Riitta Hakola
Laura Korpinen
AJA6SPA

KEHITTÄMISHANKE

6(6)

14. Uskotko, että olet saavuttamassa työelämän vaatiman ammattitaidon? Perustele miksi.

15. a) Missä olet ollut tänä lukuvuonna työssäoppimassa, ja

b) mitkä ovat olleet arvosanasi?

1.a) _____ b) _____

2.a) _____ b) _____

3.a) _____ b) _____

4.a) _____ b) _____

Tässä olivat kaikki kysymykset. Kiitos osallistumisestasi tutkimukseen ☺

Liite 1b. Lisäkysymyksiä opiskelijoille Suomessa.

1(2)

LISÄKYSYMYKSIÄ OPISKELIJOILLE

1. Millaisia töitä haluaisit tehdä valmistuttuasi?

Esim. keittäjä,

kylmäkkö,

avustavia keittiötöitä (pöytien pyyhkiminen ja yleinen siisteys),

keittiöapulainen (tiskin hoitaminen)

vai jotain muuta?

2. Millaisia asioita mielestäsi yllä mainitsemassasi työssä täytyy osata? Mainitse vähintään kaksi asiaa.

3. Antaako opiskelemaasi koulutus hyvät edellytykset näiden tehtävien hoitamiseen?

Kyllä, miksi? _____

Ei, miksi? _____

4. Mikä koulutuksessa on parhaiten tukenut oman ammattitaitosi kehittymistä?

teorianunnit

opetuskeittiö

käytännön tarjoiluharjoitukset

työssäoppiminen

pienryhmäopetus

joku muu, mikä? _____

5. Onko työssäoppimispaikassa saadut tehtävät olleet helppoja, sopivia vai vaikeita?

6. Onko työssäoppimispaikka ollut tietoinen oppimisvaikeuksistasi? Oletko itse kertonut oppimisvaikeuksistasi vai onko opettajasi ilmoittanut heille asiasta jo etukäteen? Miten työnantaja on suhtautunut oppimisvaikeuksiisi ja ottanut ne huomioon työssäoppimisessäsi?

Liite 1c. Haastattelulomake oppilaitokselle Suomessa.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
 ammatillinen opettajakorkeakoulu
 Riitta Hakola
 Laura Korpinen
 AJA6SPA

KEHITTÄMISHANKE

1(6)

Nimi: _____ Titteli: _____

Yritys: _____

Osoite: _____

Puhelinnumero: _____ Sähköpostiosoite: _____

1. Kuinka paljon oppilaitoksessanne on oppilaita? Kuinka moni heistä on erityisopiskelija? Kuinka monelle heistä on tehty HOJKS?

2. Olemme kuulleet, että erityisopiskelijoiden määrä on jatkuvassa kasvussa. Osaatko sanoa, mistä tämä johtuu ja mitkä asiat tähän vaikuttavat?

3. Millaisia oppimisvaikeuksia on eniten?

(3 = mitä on eniten, 2= toiseksi eniten ja 1= kolmanneksi eniten)

Hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet

ADHD

muu, mikä? _____

Kielellinen vaikeus

lukivaikeus

lukihäiriö

dysfasia

dysleksia

muu, mikä? _____

Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
 ammatillinen opettajakorkeakoulu
 Riitta Hakola
 Laura Korpinen
 AJA6SPA

KEHITTÄMISHANKE

2(6)

Vuorovaikutuksellinen tai käyttäytymishäiriö

- sosiaalinen sopeutumattomuus
 muu, mikä? _____

Lievä kehityksen viivästyminen

- laaja oppimisvaikeus
 muu, mikä? _____

Vaikea kehityksen viivästyminen

- keskivaikea kehitysvamma
 vaikea kehitysvamma
 muu, mikä? _____

Psyykinen pitkäaikaissairaus

- mielenterveysongelma
 päihdeongelma
 muu, mikä? _____

Fyysinen pitkäaikaissairaus

- allergia
 astma
 diabetes
 epilepsia
 syöpä
 autismi
 Aspergerin oireyhtymä
 kuulovamma
 näkövamma
 muu, mikä? _____

Liikkumisen ja motoristen toimintojen vaikeus

- cp-vamma

Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
ammattillinen opettajakorkeakoulu
Riitta Hakola
Laura Korpinen
AJA6SPA

KEHITTÄMISHANKE

3(6)

- lyhyt kasvuisuus
- tuki- ja liikuntaelinvamma
- muu, mikä? _____

Muu syy, joka edellyttää erityisopetusta,
mikä? _____

4. Miten kartoitatte koulutukseen tulevista erityistä tukea tarvitsevat?

5. Miten opiskelija suhtautuu siihen, että hänelle on päätetty tehdä HOJKS?

6. Onko teillä mielestänne tarpeeksi resursseja vastata erityisopiskelijoiden tarpeisiin?

7. Millaista tukea koulutuksenne tarjoaa erityisopiskelijoille?

Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
ammattillinen opettajakorkeakoulu
Riitta Hakola
Laura Korpinen
AJA6SPA

KEHITTÄMISHANKE

4(6)

8. Millaista tukea uskot, että opiskelijat kaipaivat enemmän?

9. Onko nykyinen erityisoppijoille luotu järjestelmä (HOJKS / muut tukijärjestelyt) mielestäsi toimivia ja hyviä? Miten muuttaisit niitä?

10. Kerro, miten koko HOJKS -prosessi etenee alusta loppuun asti. Miten HOJKSia päivitetään?

11. Kuinka monen erityisopiskelijan arvosanoja on mukautettu?

12. Onko opinnot mukautettu kokonaan vai vaan muutamia aineita? Osaatko sanoa jonkin prosenttiosuuden?

Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
ammattillinen opettajakorkeakoulu
Riitta Hakola
Laura Korpinen
AJA6SPA

KEHITTÄMISHANKE

5(6)

13. Minkä aineen arvosanoja on mukautettu eniten (kolmen kärki)?

- matematiikka
- äidinkieli
- kielet (englanti, ruotsi)
- ammattiaineet
- muita, mitä? _____

14. Mitä luulet, osaavatko erityisoppijat arvioida itseään realistisesti? Esim. kun hän valmistuu nyt ravintolakokiksi ja hän haluaa välttämättä kokin työhön, esim. johonkin ravintolaan, jossa pitää hoitaa itsenäisesti ja vastuullisesti yksin koko keittiön työt. Ymmärtääkö hän sen, kuinka vaativaa itse työ on?

15. Kuinka erityisopiskelijoiden työssäoppiminen on järjestetty?

16. Saako työnantaja jotain tukea, jos se työllistää erityistä tukea tarvitsevan?

Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
ammattillinen opettajakorkeakoulu
Riitta Hakola
Laura Korpinen
AJA6SPA

KEHITTÄMISHANKE

6(6)

- 17. Kuinka tarkasti työpaikkaohjaajan ja muun henkilöstön tulee mielestänne tietää opiskelijan oppimisvaikeuksista?**
- 18. Ottavatko kaikki Jyväseudun yritykset erityisoppilaita työssä oppimaan? Vai onko heille olemassa vain tietyt työpaikat?**
- 19. Miten erityisopiskelijat työllistyvät? Minkälaisiin tehtäviin (esim. 3.luokan ravintolakokit) pääsevät?**
- 20. Onko mielessäsi jotain muuta työssäoppimiseen ja erilaisiin oppijoihin liittyvää, minkä haluaisit saattaa tiedoksi?**

Liite 1d. Kyselylomake TOP-opettajille Suomessa.

1(2)

Hei!

Opiskelemme Jyväskylän ammattikorkeakoulussa, ammatillisessa opettajakorkeakoulussa. Teemme kehittämishanketta, jossa tutkimme erilaisia oppijoita. Tarkoituksemme on selvittää toisen asteen viimeisen vuoden erityisopiskelijoiden käsityksiä koulutuksen antamasta ammattitaidosta. Olemme haastatelleet oppilaitoksenne kolmannen vuoden opiskelijoita, erityisopettajaa ja erityisopetuksesta vastaavaa opettajaa ja nyt tarvitsisimme myös apuasenne. Tutkimustuloksia käsitellessämme huomasimme, että suurin osa HOJKSatuista opiskelee catering-alaa. Työssäoppiminen kuuluu tärkeänä osana hankkeeseemme ja haluaisimme saada vielä TOP-opettajan näkemyksiä/kokemuksia aiheesta. Voisitko ystävällisesti vastata alla oleviin kysymyksiin mahdollisimman pikaisesti?

Ystävällisin terveisin,

Riitta Hakola ja Laura Korpinen

1. Miten catering-alan erityisopiskelijoiden työssäoppiminen on järjestetty? Onko heille olemassa valmiit listat/työpaikat, joihin heitä voidaan tarjota? Ottaako opiskelija itse yhteyttä työssäoppimispaikkaan vai ohjaako opettaja häntä?
2. Jos yrityksistä on "lista", kuinka useasti sitä päivitetään?
3. Mitkä oppimisvaikeuksista ovat haasteellisimpia?
4. Saavuttavatko erityisopiskelijat tutkinnon vaatimat ammattitaitovaatimukset?
5. Mitkä ovat erityisopiskelijoiden yleisimmät työssäoppimisesta saadut arvosanat?
6. Saavuttavatko erityisopiskelijat työssäoppimiselle asetetut tavoitteet?
7. Ovatko erityisopiskelijat saaneet töitä oman alansa yrityksistä? Millaisia?
8. Onko mielessäsi jotain muuta työssäoppimiseen ja erilaisiin oppijoihin liittyvää, minkä haluaisit saattaa tiedoksemme?

Tässä olivat kaikki kysymykset. Kiitos osallistumisestasi tutkimukseen! ☺

Liite 1e. Haastattelulomake työelämälle Suomessa.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
ammattillinen opettajakorkeakoulu
Riitta Hakola
Laura Korpinen
AJA6SPA

KEHITTÄMISHANKE

1(5)

Hei!

Opiskelemme Jyväskylän ammattikorkeakoulussa, ammatillisessa opettajakorkeakoulussa. Teemme kehittämishanketta, jossa tutkimme erilaisia oppijoita. Tarkoituksemme on selvittää mm., kuinka erilaiset oppijat valmistuttuaan työllistyvät ja minkälaiset käsitykset heillä itsellään on taidoistaan. Minkälaisen kuvan oppilaitos antaa heidän työelämän mahdollisuuksistaan, ja kuinka opiskelija itse siihen suhtautuu? Kohtaavatko nämä toiveet koskaan työelämän tarvetta? Tarkastelemme aihetta sekä Suomen että Englannin koulutuksen ja työelämän kautta, eli tarkoituksenamme on vertailla myös näiden kahden maan välisiä eroja kyseisissä aiheissa. Haastattelumme aineisto tulee pysymään salaisena, joten yritystänne ei voida tutkistuloksista erottaa.

Työelämän näkökulma on tarkoitus kartoittaa yrityksissä tehtävillä henkilökohtaisilla haastatteluilla. Mukaan tarvitsisimme kahvila- tai liikennemyymälän, henkilöstöravintolan, pub- ja seurusteluravintolan, ruokaravintolan ja hotellin ravintolan. Haastattelu on lyhyt, ja siihen vastaamiseen ei mene kauaa aikaa. Olemme valinneet teidän yrityksenne tutkimukseen, joten voisitteko ehdottaa meille päivämäärää, jolloin voisimme tulla teitä haastattelemaan. On tärkeää, että haastateltava henkilö on mukana rekrytoinnissa ja toimii työssäoppijoiden kanssa lähes päivittäin.

Ystävällisin terveisin**Riitta Hakola ja Laura Korpinen**

Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
 ammatillinen opettajakorkeakoulu
 Riitta Hakola
 Laura Korpinen
 AJA6SPA

KEHITTÄMISHANKE

2(5)

Nimi: _____ Titteli: _____

Yritys: _____

Osoite: _____

Puhelinnumero: _____ Sähköpostiosoite: _____

1. Kuinka paljon yrityksessänne on vuoden aikana työssäoppijoita?

2. Onko heillä ollut oppimisvaikeuksia? Millaisia?

3. Onko oppilas kertonut oppimisvaikeuksistaan itse vai miten olet ollut tietoinen niistä?

4. Kuinka tarkasti työpaikkaohjaajan ja muun henkilöstön tulee mielestänne tietää opiskelijan oppimisvaikeuksista?

5. Mistä työssäoppijan oppimisvaikeuksista haluaisit tietää etukäteen?
 - Hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeuksista
 - ADHD
 - Kielellisistä vaikeuksista
 - lukivaikkeudesta, lukihäiriöstä (syynnynnäisiä eriaisteisia vaikeuksia oppia lukemaan ja kirjoittamaan)

Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
ammattillinen opettajakorkeakoulu
Riitta Hakola
Laura Korpinen
AJA6SPA

KEHITTÄMISHANKE

3(5)

dysfasiasta (aivoperäinen puhevaurio, joka ilmenee puheen tuottamisen vaikeutena ja/tai puheen ymmärtämisen vaikeutena)

dysleksiasta (aivoperäinen lukemsvaikeus. Käytetään yleisnimityksenä lukemisen ja kirjoittamisen häiriölle)

Vuorovaikutuksellisista tai käyttäytymishäiriöistä

sosiaalisesta sopeutumattomuudesta

Lievästä kehityksen viivästymisestä

laajasta oppimisvaikeudesta

Vaikeasta kehityksen viivästymisestä

keskivaikeasta kehitysvammasta

vaikeasta kehitysvammasta

Psyykkisestä pitkäaikaissairaudesta

mielenterveysongelmista

päihdeongelmista

Fyysisistä pitkäaikaissairauksista

allergiasta

astmasta

diabeteksestä

epilepsiasta

syövästä

autismista

Aspergerin oireyhtymästä

kuulovammasta

näkövammasta

Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
ammattillinen opettajakorkeakoulu
Riitta Hakola
Laura Korpinen
AJA6SPA

KEHITTÄMISHANKE

4(5)

Liikkumisen ja motoristen toimintojen vaikeuksista

- ep-vammasta
- lyhytkasvuisuudesta
- tuki- ja liikuntaelinvammoista

6. Tiedätkö, mikä on HOJKS?

tiedän > kerro, mikä se on.

en tiedä

7. Eroavatko erityisopiskelijat muista työssäoppijoista jotenkin (ratkaisevasti)? Jos eroavat, niin miten?

8. Olisitko halukas ottamaan töihin erityisopiskelijan, jos tietäisit hänen oppimisvaikeuksistaan?

9. Miten erityisopiskelijoiden työssäoppiminen tulisi järjestää?

10. Minkälaisiin tehtäviin olisit valmis palkkaamaan HOJKS-opiskelijan?

Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
ammattillinen opettajakorkeakoulu
Riitta Hakola
Laura Korpinen
AJA6SPA

KEHITTÄMISHANKE

5(5)

11. Onko mielessäsi jotain muuta työssäoppimiseen ja erilaisiin oppijoihin liittyvää, minkä haluaisit saattaa tiedoksi?

Kiitos yhteistyöstä! ☺

Liite 1f. Haastattelulomake opiskelijalle Englannissa.

Home organisation:

Jyväskylä University of Applied Sciences,
Teacher Education
Riitta Hakola
Laura Korpinen

A THESIS

12th February 2007

1 (2)

Host organisation:

University of Northampton

Contact information:

Name: _____ Age: _____

Your school: _____

Your training programme: _____

1. Do you have difficulties to learn?

2. Have you noticed them by yourself or have you got a diagnosis of learning difficulties?

3. Have you got an Individual Education Plan (IEP)?

4. Has there been any benefits of using with IEP and what kind of benefits?

5. In which subjects or area are most difficult to learn and where you would need special support?

6. Have you got educational (or additional) support in your studies?

7. Have you got personal help and support at any stages of your education and from whom?

Home organisation:
 Jyväskylä University of Applied Sciences,
 Teacher Education
 Riitta Hakola
 Laura Korpinen

A THESIS
 12th February 2007

2 (2)

Host organisation:
 University of Northampton

8. What kind of support you would have needed more during your studies?

9. Where your work placement has taken place? OR
 Where have you been practising work and what they let you to do there?

10. Have you got enough guidance, tutoring and support at your work place?

11. Who has supported and helped you the most during your work placement?

12. What kind of work you would like to get after your graduation?

13. Do you believe that you are going to get those skills that people and working life demands?

14. Where have you been practising work and what they let you to do there?

15. How your work placement period is assessed? Do you get grades? How well you did at work?

Ok! There were all our questions, thank you for joining in our thesis!

Liite 1g. Haastattelulomake oppilaitokselle Englannissa.**Home organisation:**

Jyväskylä University of Applied Sciences,
Teacher Education
Riitta Hakola
Laura Korpinen

A THESIS

1 (2)

12th February 2007**Host organisation:**

University of Northampton

Contact information:

Name: _____ Title: _____

School name: _____

Address: _____

Phonenumber: +44 _____ E-mail address: _____

1. How many students are studying at Your institution?

2. How many of those have learning difficulties?

3. What kind of learning difficulties are the most common?

4. How Your institution support them?

5. Do you think that they would like to have more support? What kind of?

6. How do you find out who are the ones how need special support?

7. Who makes an Individual Education Plan for students with special education needs?

Home organisation:

Jyväskylä University of Applied Sciences,
Teacher Education
Riitta Hakola
Laura Korpinen

A THESIS

12th February 2007

2 (2)

Host organisation:

University of Northampton

8. How a student feel when the teacher suggests for him/her Individual Education Plan?

9. Do you think this system is good or would you like change it somehow?

10. Do you think that you have enough resources in order to meet the needs of the students with special education needs?

11. How do you collaborate with companies and working life (in general) in terms of students' work placement?

11.1 What kind of collaboration you would like to have?

12. Do you how students with special education needs really get work after they education?

13. Is there anything else you want to tell us about these things?

Ok! There were all our questions, thank you for joining in our thesis!

Liite 1h. Haastattelulomake työelämälle Englannissa.**Home organisation:**

Jyväskylä University of Applied Sciences,
Teacher Education
Riitta Hakola
Laura Korpinen

A THESIS

12th February 2007**Host organisation:**

University of Northampton

Contact information:

Name: _____ Title: _____

Company: _____

Address: _____

Phonenumber: +44 _____ E-mail address: _____

1. How many students have You had on practical training in last year?

2. Have you employed students with special educational needs?

3. What kind of experiences have You had about their working?

4. What kind of tasks or jobs they have had or they have now?

5. What kind of collaboration you would like to have with colleges which train students with special educational needs?

Liite 2. Individual Education Plan (Byers & Rose 2004).

Figure 7.1 Reuben's individual education plan

Section 2 This section records the aims set in terms of key cross-curricular skills for the coming year; the short-term targets derived from them; and possible evidence of success (how we know if targets are achieved). The strategies and approaches to be used to teach and support the achievement of the targets will include: one-to-one teaching, paired work, small group work, whole-class teaching, verbal and visual prompts, shadowing and peer coaching. If other, more specific strategies are used (yes no see section 2a.

Reuben's Key targets

XCS	Component skill	Aims from Statement	Short-term targets	Possible evidence of success
PSH	Personal	To develop his ability to make and express choices.	To make choices with understanding in a variety of contexts.	Pointing to choice of juice and spread at snack time, dessert at lunch-time. Selecting an instrument from a box containing a number of instruments. Moving towards sand play or colouring table when given a choice of activity. Choosing whether to have drink or biscuit, first by pointing to photograph.
	Social	To develop his social skills.	To develop a greater awareness of his peers, beginning to interact with them during paired and small group work.	Rolling a ball or pushing a car back and forth in simple turn-taking play. Passing a hat to named person in a small group. Holding hands with peer during music and movement activities.
	Health, Hygiene and Safety	To develop his independence in self-help and personal care skills.	To actively assist in aspects of familiar self-care routines including feeding and dressing skills.	Routinely digging and bringing a loaded spoon to his mouth, feeding himself cut-up food using a sloping dish and dyceem mat. Drinking independently from an open cup, replacing on table between sips. Feeding self a variety of finger foods, maintaining grip on biscuits between bites. Removing top clothing items once he has been helped to do most of it. Pulling garments such as socks off.

Key PSH: Personal, Social and Health Skills; C: Communication skills; M: Mathematics skills; P: Physical skills
 PS: Problem solving skills; ICT: Information and communication technology skills; SS: Study skills

Liite 3. Erityisopiskelijan tukiverkosto ammatillisessa oppilaitoksessa.

Ohjaus ja tutorointi	Opetusjärjestelyjen ja opetusmenetelmien eriyttäminen	Yhteistyö vanhempien kanssa	Opiskelija-huolto	Erityisopetus ja lukiopetus
<ul style="list-style-type: none"> ✓ ryhmän tutor/ luokanvalvoja ✓ opinto-ohjaaja ✓ kaikki opettajat ✓ työpaikkaohjaaja ✓ opiskelijatutor ✓ muut 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ pienryhmäopetus (kiriryhmät, tasoryhmät, ohjausryhmät, työpajat) ✓ samanaikaisopetus ✓ pidennetty opiskeluaika ✓ työvaltainen opetus ✓ erityiset oppimismenetelmät ✓ vaihtoehtoiset suoritusstavat ✓ tukiopetus ✓ yksilölliset ohjelmat ✓ työssäoppimisen erityistuki ym. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ kirjeet ✓ sähköposti ✓ tapaamiset ✓ vanhempainillat ✓ puhelut ✓ vanhempainneuvosto 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ opiskelija-huoltoryhmä ✓ terveydenhoitaja ✓ psykologi ✓ kuraattori ✓ muut 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ yksilö- ja pienryhmäohjaus ✓ oppimisstudio ✓ samanaikaisopetus ✓ yhteistyö ja konsultaatio ✓ koulutus ✓ erityisryhmät ✓ koulunkäyntiavustaja/opiskelijatukihenkilö